

Psykolog tidningen

AKTUELLT

- Elever med särskilda behov – detta vill politikerna
- Konferens: Fokus på autism
- Nybildad kompetensgrupp för hbtq

FORSKNING

- Studier av småsyskon avslöjar tidiga tecken på autism
- Individuella och sociala faktorer bakom mobbning

DEBATT

"Det är rektorerna som har ansvaret för elever med AST!"

Bo Hejlskov Elvén, aktuell med bok om lågaffektivt bemötande:

"Skolan måste ta till sig psykologisk kunskap"

CFBUPH SÖKER

POSTDOKTORER

I BARN OCH UNGDOMARS PSYKISKA HÄLSA

Oroslarmen om ungas psykiska hälsa har varit många. Kunskapsluckorna och forskningsbehoven är stora. Vi har antagit utmaningen!

Centrum för forskning om barns och ungdomars psykiska hälsa (CFBUPH) verkar såväl regionalt som nationellt och har ett brett internationellt samarbete. Vid CFBUPH arbetar forskare i folkhälsovetenskap, barn- och ungdomspsykiatri, psykologi, socialt arbete och sociologi. Med programstöd från forskningsrådet FORTE studerar vi effekter av förändrade livsvillkor på barns och ungdomars psykiska hälsa.

Vi driver forskningsprogrammet i samverkan med Göteborgs universitet, och med stöd från ett international advisory board med ledande forskare från Australien, Europa och Kanada.

Vi forskar om:

- Vilka förändringar och skillnader i samhällsförhållanden som kan förklara trender i barns och ungdomars psykiska hälsa mellan länder, och mellan kommuner och skolor i Sverige.
- De kausala effekterna av stress i skolan och i familjen på den psykiska hälsan.
- De ömsesidiga orsakssambanden mellan skolprestationer och psykisk hälsa och hur dessa samband påverkas av individ-, familje- och kontextuella förhållanden.

Vi behöver nu förstärka forskargruppen och söker därför två postdoktorer i barns och ungdomars psykiska hälsa. **Läs mer på kau.se/postdoktor**

KAU.SE/CFBUPH

ILL: EMMA HANQUIST (BILDEN ÄR BESKUREN)

29

FOTO: ULRICA ZWENGER

FOTO: CARIN WALDENSTRÖM

AKTUELLT

- 5 Ny bok om mekanismer som styr våra beslut
- 6 Förbundets hbtq-grupp
- 8 Nu finns handboken om lågaffektivt bemötande för skolpersonal
- 12 Detta vill politikerna göra för barn med särskilda behov

KONFERENSRAPPORT

- 13 Rapport från konferensen "Fokus på autism"

FAKTLIGT

- 15 Nytt från FS: "Riktlinjerna för traumatiska minnen upphör att gälla"
- 16 Studiedag om suicid: "Vi måste våga tala mer om självmord"

MEDLEMSSIDOR

- 18 Ledaren
Av Örjan Salling
- 20 Fråga ombudsmannen
- 22 Nyheter från Specialistrådet

RECENSION

- 23 "Efterlängtat handbok om MI"
- GÄSTFORSKNINGSSERIE**
- 24 "Både individuella och sociala faktorer bakom mobbning"

FORSKNING

- 29 "Forskning på småsyskon avslöjar tecken på autism"
Av Emilia Thorup

DEBATT

- 33 "Skolan ansvarar för barn med AST"

Redaktören har ordet

Psykologisk forskning behöver nå skolan

"Rektorer måste börja ta till sig psykologisk kunskap". Det säger **Bo Hejlskov Elvén**, psykolog och författare till en handbok i lågaffektivt bemötande, *Beteendeproblem i skolan*, som vänder sig till skolpersonal.

Ansvaret för att finna lösningar och förebyggande beteendeproblem hos eleven ligger alltid hos personalen – och ytterst hos rektorn, anser Bo Hejlskov Elvén. Det kan till exempel handla om individuella handlingsplaner och konfliktutvärdering enligt en affektutbrotsmodell.

Att många barn i skolan inte får den hjälp de behöver och har rätt till påpekas av allt fler.

Samtidigt finns allt mer forskning som skulle kunna vara till grund för insatser. Ett intressant exempel är ett projekt i vilket man följer småsyskon till barn med autismspektrum-

tillstånd, AST, för att upptäcka tidiga tecken på autism. Psykolog **Emilia Thorup** skriver om projektet på forskningssidorna.

Hur ska då barn med särskilda behov få tillgång till en bra skola? Vi ställer frågan till regeringen och det största oppositionspartiet, Socialdemokraterna. Läs deras svar på sid 12.

Mer att läsa i numret: **Intervju med Claes Wallenius**, psykolog och forskare på Försvärshögskolan om kampen mellan känsla och förnuft i samhälle och politik, rapport från konferensen Fokus på autism, sista delen i gästforskningsserien och mycket annat.

Trevlig läsning!

Carin Waldenström

REDAKTIONEN:

Chefredaktör och ansvarig utgivare:
Carin Waldenström
08-567 06 453
carin.waldenstrom@psykologtidningen.se

Reporter, redaktör och stf ansvarig utgivare:
Kajsa Heinemann
08-567 06 452
mobil 0709-67 64 78
kajsa.heinemann@psykologtidningen.se

Reporter och redaktör:
Peter Örn
08-567 06 451
mobil 0703-09 10 42
peter.orn@psykologtidningen.se

Besöksadress:
Vasagatan 48, Stockholm

REDAKTIONSRÅDET:

Gerhard Andersson, professor i klinisk psykologi vid Linköpings universitet och KI.
Hans Andersson, neuropsykolog, ordf i SNPF.
Jenny Klefbom, psykolog och författare.
Jonas Ramnerö, psykolog och studierektor Sthlms univ.
Anneli von Cederwald, studeranderepresentant.
Formgivning: Marianne Tan, marianne@tanproduktion.se
Omslagsfoto: Ulrica Zwenger

Peter Örn, Carin Waldenström och Kajsa Heinemann

Vi på redaktionen är nyfikna på vad ni tycker om *Psykologtidningen*! Vad är bra? Dåligt? Vad kan bli bättre? Vi välkomnar alla synpunkter!

Skriv till oss: tidningen@psykologtidningen.se

Läs oss på: www.psykologtidningen.se

Vi finns också på: Facebook/Psykologtidningen

Nr 3/2014

Våra mest lästa artiklar på Facebook

Rekordmånga, 1138 personer, har läst intervjun med minnesexperten och psykologiprofessorn Sven Å Christianson: "Med facit i hand skulle jag agerat på samma sätt i dag" på tidningens Facebook-sida.

På andra plats hamnar intervjun med Etikrådets

ordförande Kristina Taylor: "Psyko-
loger analyse-
rar *Mannen
som slutade
ljuga*" med
546 träffar.

**Tredje mest
lästa artikeln är**
"Psykologtid-

Kristina Taylor

ningen blir rekvisita i filmen *Cirkeln*" med 539 träffar.

På fjärde plats återfinns Jonas Mosskinds analys av SVT: s *Nyfiken på partiledaren* "Med förkärlek för schematerapi" med 498 träffar.

Samtliga artiklar publicerades i *Psykologtidningen* nr 3/2014.

"Tack för bra bevakning av Quick/Bergwall och de bortträngda minnenas minerade fält!"

Åsa Moberg Boije, författare

På nyhetssajten svt.se ...

... uppmärksammades i ett längre referat *Psykologtidningens* intervju med Sven Å Christianson då han för första gången bröt tystnaden om sin och psykologins roll i "Quick-utredningen".

Artikeln finns att läsa på: www.svt.se/nyheter/sverige/jag-har-aldrig-vitnat-om-nagra-borttrangda-minnen

Tipsa oss!

Har du något som du vill läsa om när det gäller din arbetsmiljö? Skicka i sådana fall ett mejl till redaktionen@psykologtidningen.se och berätta vad just du tycker är angeläget att ta upp i tidningen.

Skriv till oss, gör din röst hörd!

Du som är medlem i Sveriges Psykologförbund kan nu göra din röst hörd. På psykologtidningen.se – under nya vinjetten "Medlemsnytt" – publicerar vi texter om seminarier, böcker och annat, skrivna av medlemmar i förbundet.

Mejla din text till tidningen@psykologtidningen.se och ange att du vill publiceras på "Medlemsnytt".

Psykolog
tidningen

Utgivningsorgan för Sveriges Psykologförbund.

Postadress: Box 3287,
103 65 Stockholm
e-post: redaktionen@psykologtidningen.se
www.psykologtidningen.se
ISSN 0280-9702.

Annonser: Newsfactory
Eftertextannonser & material:
Madeleine Nordberg,
08-505 738 15
madeleine.nordberg@newsfactory.se

Textannonser: Simon Knudsen,
08-587 86 538
simon.knudsen@newsfactory.se

Prenumerationer och adressändringar:
Vasabyrån
Tel 08-567 06 430
msc@vasabyran.se
Pris: 600 kr inkl moms helår,
10 nr, 2014.
Ulrikes 700 kr.
Losnummer 60 kr
Plusgiro: 29 77 01-5
Bankgiro: 5675-9202

Psykologtidningen på nätet:
All redaktionell text
lagras elektroniskt för att

kunna publiceras också på internet. Författare som inte accepterar detta måste meddela förbehåll. I princip publicerar vi inte artiklar med sådana förbehåll.

TS-kontrollerad upplaga
10 800 ex 2013.

Medlem av **SVERIGES TIDSKRIFTER**

Tryck:
Exaktaprinting,
Malmö

PRESSTOPP FÖR NOTISER

	5	6	7	8	9	10
Utgivningsdag	3/6	15/8	12/9	10/10	7/11	5/12
Manusstopp för psykolog- och yrkesföreningar	15/5	31/7	28/8	25/9	23/10	20/11

4

frågor till Claes Wallenius,

psykolog och forskare på Försvarshögskolans Ledarskapscentrum, aktuell med boken *Människans illusoriska rationalitet – om kampen mellan känsla och förnuft i samhälle och politik* (Norlén & Slottner, 2014).

1 Du skriver att vi oftare än vi själva tror styrs av känslor och impulser då vi fattar beslut, även stora beslut som påverkar många andra. Har du något känt exempel på det?

– Ett ganska uppenbart exempel där jag menar att känslor övertrumfat en analys av kostnad/nytta är beslutet av George W Bush att invadera Irak som en del av det så kallade kriget mot terrorism. Ett mer välvilligt exempel där effekterna är mer emotionella, men knappast åtgärdar det avsedda problemet, är att släcka ljus under Earth Hour. Men beslutsfattare tar oftast inte sina beslut i ett socialt tomrum, det är oftast samspillet mellan olika aktörer som sätter igång mer eller mindre gynnsamma emotionella processer.

2 Kan det rent av vara bra ibland att även stora beslut tas utifrån känsla och impuls i stället för utifrån rationella överväganden?

– Jag menar att det nästan

Claes Wallenius

aldrig är så. När beslut blir dåliga, verkningsslösa eller till och med kontraproduktiva eller destruktiva menar jag att våra emotioner och vår emotionshantering ofta är centrala förklaringar.

3 I din bok tar du även upp huruvida vi är rationella i relation till olika typer av hot, exempelvis

krig, och du undervisar själv på Försvarshögskolan. Är det vanligare/ mindre vanligt att beslut inom det militära styrs av känslor i stället för rationella överväganden än inom andra sektorer i samhället?

– Risken för mindre rationella beslut ökar i samman-

hang som provocerar fram starka emotioner och en krigsmiljö är definitivt en sådan. Nu är förvisso officerare och soldater utvalda och tränade för att hantera stark stress, men det finns ändå en gräns för denna förmåga.

4 Du har en bakgrund som kommunalråd i Karlstad. Hur rationella är kommunalpolitiker då de fattar beslut och hur mycket får känslor och impulser styra?

– Jag skulle säga att 90 procent av besluten är rationella. Under min aktiva tid upplevde jag ändå flera frågor där känslorna tog överhanden på ett sätt så att beslutsprocessen ledde in i olika återvändsgränder. Det kunde bland annat bero på att det uppstod konflikter i den politiska ledningen eller att det fanns interna eller externa lojaliteter. ●

PETER ÖRN

POMS arrangerar debatt med politiker

Med anledning av att *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* – LSS, firar 20 år samtidigt som det är "supervalår", anordnar Habiliteringspsykologernas yrkesförening (POMS) och Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) en debatt med inbjudna politiker från Socialutskottet.

Debatten kommer att handla om hur LSS tillämpas i dag och hur situationen för personer med utvecklingsstörning ser ut.

Debatten hålls torsdagen den 8 maj kl. 18-20:30 i ABF-huset i Stockholm. Inledningstalar gör Barbro Lewin vid Centrum för forskning om funktionshinder. ●

Gratis forskning på nätet

Nordiska ministerrådet lanserar en ny öppen plattform för forskningsresultat och rapporter som tas fram inom det nordiska samarbetet. Alla publikationer som ges ut och finansieras av ministerrådet och dess institutioner ska vara Open Access, det vill säga tillgängliga för gratis nedladdning.

Plattformen, som drivs av

Uppsala universitetsbibliotek, innehåller cirka 3 000 publikationer som ges ut av Nordiska ministerrådet, NordForsk, Nordisk Innovation, Nordisk Energiforskning, Nordiska högskolan för hälsovetenskap, Nordicom, Nordregio och Nordens välfärdscenter.

Publikationer kan sökas på svenska, norska och engelska. ●

Psykologer på Pride

Forskningsnotis

KBT en möjlig metod vid samlagssmärta

Kvinnor med samlagssmärta bär ofta på katastroftankar, negativa känslor och rädsla som leder till att de undviker sex, men ökad kunskap om psykologiska mekanismer bakom problemen kan öppna upp för nya behandlingar med kognitiv beteendeterapi. Det tror Steven Linton, professor i psykologi vid Center for Health and Medical Psychology vid Örebro universitet.

För att skapa nya behandlingar har Steven Linton, tillsammans med Johanna Thomtén som är postdoktor vid Örebro universitet, undersökt likheter mellan kvinnor som lider av samlagssmärta och smärtpatienter med besvär i nacke och rygg.

Resultaten visar att det finns flera likheter mellan dessa patientgrupper, bland annat den så kallade fear-avoidancemodellen (FA-modellen) som visar hur smärtpatienter ofta fastnar i en ond cirkel som är svår att bryta.

För båda patientgrupperna leder smärtan ofta till katastroftankar, tankar som målar upp det värsta scenariot och gör den drabbade rädd för sådant de upplever som riskfyllt.

Vid ryggsmärta kan det handla om vardagliga sysslor i hemmet, vid samlagssmärta handlar det om intimitet. Utifrån FA-modellen kan kanske en behandling med kognitiv beteendeterapi utformas som hjälper patienterna att bryta den onda cirkeln.

Endast omkring 60 procent av kvinnor med samlagssmärta söker sjukvård, och bara 40 procent av dessa får en diagnos. ●

Övre raden fr v Ulrika Sharifi, Maria Norlin, Theodor Mejias Nihlen och Sara Renström. Undre raden Indra Windh, Matilda Wurm och Anna Malmquist (Tove Lundberg saknas på bilden).

– Det handlar om att öka medvetenheten och kunskapen i hbtq inom Psykologförbundet och i kåren som helhet, säger Sara Renström, som ingår i förbundets nybildade kompetensgrupp för hbtq.

Psykologförbundets nybildade kompetensgrupp för hbtq träffades för första gången i början av april för att skissa på hur de ska förvalta kongressbeslutet från i höstas att öka kompetensen och medvetenheten i hbtq-frågor inom förbundet och psykologkåren.

Enligt beslut ska detta göras genom att "förbundet utformar rekommendationer för bemötande av hbtq-personer, utreder möjligheterna att utveckla en fortbildning för medlemmar gällande sexualitet och genus och normkritik, samt verkar för att arrangera ett seminarium under Pride 2014".

I gruppen, som leds av Ulrika Sharifi, ledamot i förbundsstyrelsen (FS), och Sara Renström, studerandedamot i FS, ingår även Indra Windh, Maria Norlin, Anna Malmquist, Theodor Mejias Nihlen, Tove Lundberg och Matilda Wurm.

– Det är roligt att arbetet är i gång. Det blev många givande diskussioner om hur det kommande arbetet ska fortskrida och vikten av att göra faktiska insatser som gör skillnad i kompetenshöjandet inom förbundet inom detta

område. Många idéer och förslag kom upp. Deltagarna har ett stort engagemang och starkt driv, och en gedigen kompetens, säger Sara Renström.

Kompetensgruppens närmaste planer är Pride 2014, som äger rum 2 augusti i Stockholm, med dels ett seminarium, dels deltagande i tåget. Men allt är inte klart än.

– Den röda tråden är psykologers bemötande och vi planerar ett seminarium på detta tema. Tanken är att temat också ska synas i tältet och i paraden. Förhoppningen är att väcka debatt, och att på lång sikt bidra till utveckling sett till just bemötandefrågor inom yrkeskåren, säger Ulrika Sharifi.

Sara Renström fyller i:

– Vi hoppas att många medlemmar vill gå i Pride-paraden med oss, delta på seminariet och komma förbi i tältet. Vi vill bland annat relatera till EBPP och kika vidare på de brittiska riktlinjerna, och vad vi kan lära oss/inspireras av från dem, och väcka en diskussion kring vad som kan göras bättre, men även ta lärdom från goda exempel. ●

KAJSA HEINEMANN

3 frågor till psykolog Birgitta Renström Linde, som romandebuterade vid 65 års ålder, och nu skrivit två romaner *Huldas hemlighet* och *Spegelfällan* (Idus Förlag).

1 Vad fick dig att så sent i karriären "fatta pennan"?

– Det började med att min mor nämnde något på sin dödsbädd om min mormor vilket gjorde att jag satte igång med släktforskning. Jag upptäckte då att min mormors livshistoria var så fängslande att jag inspirerades att skriva romanen *Huldas hemlighet* som kom 2012. Hon var en av många som levit i tysthet och jag kände jag ville berätta om hur det var att vara människa då.

FOTO: PRIVAT

2 Du skrev 2013 *Spegelfällan* om läkarstudenten Susanne som råkar ut för en svår olycka och får någon form av hjärnskada. Varför ville du berätta den historien?

– Jag ville utifrån Susannes livsöde förmedla mina intryck av vården och hur den utvecklats. Som klinisk psykolog kom jag patienter nära, många var besvikna över sin kontakt med sjukvården. Jag uppfattade att personalen gjorde allt de förmådde för att patienterna inte skulle fara illa i den omvandlingsprocess som ständigt pågick med omorganisationer, omflyttningar och nedskärningar, besvikelserna hade sällan med det direkta bemötandet att göra.

– Det handlade snarare om filosofin i styrningssystemet, som New Public Management med fokus på mål, resultatstyrning, konkurrens och lönsamhet med dess inneboende krav på att allt ska mätas och bedömas. Viktiga delar i

vården premieras inte och går inte göra mätbara så de passar in i det här systemet.

– Min erfarenhet är att gapet alltmer vidgats mellan de visioner som basunerar ut av "styrande" och den verklighet som möter patienter och personal. Det brister i hänsynen till patientens behov och personalens professionalitet. Hur starkt huvudpersonen Susannes kognitiva förmåga och uthållighet påverkas efter olyckan, är den romanens röda tråd.

3 Du har arbetat som neuropsykolog på sjukhus, det låter som du har omvandlat dina erfarenheter i ditt författarskap?

– Ja, det kan man säga. Mina erfarenheter och kunskaper i neuropsykologi, om skador och reaktioner efter skador som hjärntrötthet har jag haft stor användning för. ●

KAJSA HEINEMANN

Forskningsnotis

Utanför kroppen minns vi sämre

Personer som upplever en spännande händelse men i ett illusoriskt tillstånd av att befinna sig utanför sin kropp – ett tillstånd som uppmärksammas bland personer när de drabbats av psykiatriska tillstånd – minns händelsen signifikant sämre än personer som känner att de befinner sig i sin kropp. Det visar forskning vid Karolinska institutet. Den nya kunskapen kan få betydelse för framtida forskning om minnesstörningar vid en rad psykiatriska tillstånd, exempelvis PTSD, borderline personlighetsstörning, dissociativa störningar och vissa psykoser.

I studien fick 84 studenter läsa på och genomgå fyra muntliga förhör. Två av förhören upplevdes ur ett förstapersonsperspektiv på vanligt sätt, två i en skapad illusion av att vara utanför sig egen kropp. Efter en vecka genomgick de antingen minnestester där de fick svara på frågor, eller hjärnabbildning med funktionell magnetisk resonans tomografi (fMRT) samtidigt som de försökte komma ihåg händelserna. Försökspersonerna i de "utomkroppsliga" förhören mindes signifikant sämre än övriga i studien, och fMRT avslöjade skillnader i hippocampus som är kopplat till det episodiska minnet.

Upplevelsen av den egna kroppen i rummet skapas genom att kombinera information från bland annat syn, hörsel och känsel, och hippocampus ska sammanlänka all information till ett enhetligt minne för långtidslagring. Störs processen av en känsla att vara utanför kroppen så fragmenteras minnet.

Studiens försteförfattare är forskaren Loretzu Bergouignan på Institutionen för neurovetenskap, Karolinska institutet, och den är publicerad i PNAS online 10-14 mars 2014. ●

Artikel om övergrepp belönas

Forskningsartikeln *Psychological abuse among older persons in Europe: a cross-sectional study*, om psykiska övergrepp bland äldre i Europa och med delvis svenska forskare som medförfattare, har belönats som en av 2013 års bästa forskningsartiklar av det globala vetenskapsförlaget Emerald.

Högst förekomst av psykiska övergrepp bland äldre var det i Sverige, och de handlade bland annat om hot, föro-

lämpningar och utestängning. De vanligaste förövarna var make/partner och bekanta. Riskfaktorer för att drabbas av psykiska övergrepp var lågt socialt stöd, höga nivåer av ångest och av alkoholbruk. Generellt sett var förekomsten av psykiska övergrepp vanligare i de norra delarna av Europa än i Sydeuropa.

Artikeln publicerades 2013 online i tidskriften *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*. ●

BO HEJLSKOV ELVÉN:

- Psykolog, föreläsare och författare.
- Familj: Fru, som är barnmorska och, sammanlagt, sex nu vuxna barn, varav en i dag 27-årig dotter med särskilda behov.
- Medlem i Sveriges Psykologförbund, Psykologföretagarna, Sveriges Neuropsykologers Förening och i nätverket Låg-affektiva psykologer, samt ledamot i Psykologförbundets Etikråd.
- Finalist till Stora Psykologpriset 2013.

”Alla människor som kan uppföra sig gör det”

Psykolog Bo Hejlskov Elvén skrader inte orden: Rektorer måste börja ta till sig psykologisk kunskap. Elever med störst behov bör ha den mest utbildade personalen. Nu finns hans nya handbok i lågaffektivt bemötande för skolpersonal på, svenska.

TEXT: ANNA KÅGSTRÖM FOTO: ULRICA ZWENGER

Bo Hejlskov Elvén stegar in genom svängdörrarna till hotellfoajén i svart hatt och fladdrande beige rock. Han har precis haft Barnombudsmannen i telefon angående en medverkan vid presentationen av årets BO-rapport *Bryt tystnaden – barn och unga om samhällets stöd vid psykisk ohälsa*.

Dessförinnan har han sammanträtt med Sveriges Psykologförbunds Etikråd, där han är ledamot. Senare i kväll ska han köra till Göteborg för att hålla föredrag.

– Det ligger i släkten att jobba hårt, säger han med ett snett leende.

Sedan drygt 15 år handleder och coachar han i den pedagogik han själv arbetat fram, lågaffektivt bemötande vid problemskapande beteenden hos barn, unga och vuxna med bristande affektreglering.

Hans första bok i ämnet, *Problemskapande beteende vid utvecklingsmäs-*

sigafunktionshinder (Studentlitteratur, 2009), har sålt i 25 000 exemplar, en uppseendeväckande hög siffra för en fackbok. Nu kommer handboken för skolpersonal om lågaffektivt beteende på svenska, *Beteendeproblem i skolan* (Natur & Kultur).

Föreläsningarna – som lockar runt 1 000 anställda inom skola och omsorg varje vecka – är redan uppbokade för resten av året. Förfrågningarna ökar också från personal inom psykiatri och kriminalvården.

Intresset för pedagogiken beror på att den landat rätt i tiden, menar han, med ett tydligare fokus på omsorg och rättigheter för individen.

– Den svenska utvecklingen tog fart i och med debatten kring LSS-94, Lagen för att säkra rättigheter för personer med varaktiga funktionshinder. Det är de rättighetsanspråken som är på väg in i skolan nu.

Den pedagogik Bo Hejlskov Elvén

skapat härrör från flera kunskapsfält: neuropsykologi, stressforskning, affektteori och Low Arousal Approach (lågaffektiv pedagogik).

Utifrån olika studier, samarbeten (exempelvis med den brittiske psykologen Andrew McDonnell) samt egen praxis har Bo Hejlskov Elvén satt samman det han kallar den lågaffektiva pedagogiken.

Grundprinciperna är enkla: Människor som kan uppföra sig gör det. Alla – oavsett begränsande förmågor – söker lösningar på problem och konflikter.

För en person som lätt blir affekt-smittad kan därför glåpord, våld och rymning vara ett adekvat svar på en upptrappad konflikt med en lärare i klassrummet. Likaså kan skadegörelse te sig som den bästa lösningen för någon som har svårt att förutse konsekvenser av sitt handlande. Ansvaret för att finna lösningar och förebygga beteendeproblem ligger alltid hos per-

sonalen – och ytterst hos rektorn, menar Bo Hejlskov Elvén.

Rent konkret kan pedagogiken handla om individuella handlingsplaner och konfliktutvärdering enligt en affektutbrottsmodell. Liksom avledningar, ett lugnande kroppsspråk och fysiskt avstånd i kaoslågen för att undvika affektsmitta.

– I början fanns det en intern debatt, där framför allt företrädare inom inlärningspsykologin menade att metoden avledning snarare skulle förstärka problemskapande beteenden. Det fanns även en psykodynamisk föreställning att "holding" skulle vara trygghetsskapande. I dag möter jag sällan motstånd.

I skolans värld kan det däremot se diametralt annorlunda ut, enligt Bo Hejlskov Elvén. "Trygghet och arbetsro" har varit en ständig fråga för politisk diskussion, inte minst sedan det speciella ordningskapitlet skrevs in i Skollågen 2010 av den nuvarande regeringen.

De disciplinära åtgärder som förslås vid "ordningsstörande uppträdande" är exempelvis utvisning, kvarsittning eller tillfällig omplacering.

– En politikers jobb är att bli omvald, och det blir han eller hon ofta på argument som bygger så kallat sunt förnuft. Och det är väl okej, så länge tjänstemännen utgår ifrån vetenskap. Tack och lov är också merparten av skollågen grundad på forskning. Problemet är att så väldigt många rektorer verkar gilla kapitel fem.

Tyvärr har också skolpsykologer –

bärarna av psykologisk kunskap i skolvärlden – en luddig roll, menar Bo Hejlskov Elvén:

– I Danmark är skolpsykologen hierarkiskt likställd med rektor, och med

ett tydligt stödjande uppdrag. Det betyder att de båda kan handleda rektor och lärare i enskilda elevers utveckling.

Att den lågaffektiva pedagogiken kan provocera beror på att den utmanar skolans traditionella maktstrukturer, menar han.

– Den klassiska invändningen från lärare är: "Men den eleven får väl inte kalla mig idiot!" Men det får eleven faktiskt. Ett barn kanske inte alltid hittar de bästa orden, men har all rätt att ifrågasätta makten – skollågen är ingen diktatur. Dessutom har dessa lärare inte förstått grundprincipen för samarbete: För att två personer ska hitta en gemensam lösning måste bägge få behålla sin självkontroll. Utmaningen för all skolpersonal är inte att få en elev att lyda, utan att få honom eller henne att säga ja.

"Ett barn kanske inte alltid hittar de bästa orden, men har all rätt att ifrågasätta makten – skollågen är ingen diktatur", säger Bo Hejlskov Elvén.

ILL: ANNIKA HUETT

4 Lågaffektiva bemötanden för skolpersonal:

- I en krav- eller konfliktsituation: Kräv aldrig ögonkontakt. Behåll aldrig ögonkontakten längre än tre sekunder – längre tid än så skapar kraftfull affektsmitta.
- Om en elev skriker och svär åt dig: Svara med lugn, inte affektiv upptrappning. Stötta eleven i att behålla sin självkontroll. Kanske behöver hen gå undan ett tag till ett ställe ni redan tidigare har kommit överens om?
- Om en elev kastar möbler omkring sig i klassrummet: Ta snabbt ut de andra barnen. Återvänd och utstråla lugn. Förslag: Sätt dig ner eller luta dig mot väggen.
- Om en elev slår och riskerar att skada sig själv eller någon annan: Ta tag i armen som slår, följ med i rörelsen och ändra varsamt riktning på slaget. Backa undan i 15–20 sekunder. Behåll lugnet. Följ med i rörelsen igen. Eller försök med avledning: Erbjud en banan eller något annat att äta.

3 Sätt att förebygga problembeteenden:

- Professionalisera: Lista varningsbeteenden och gör en individuell handlingsplan för varje elev med särskilda behov. Använd affektutbrottsmodellen om/när det uppstår problemsituationer.
- Strukturera raster: Hjälp de elever som behöver det att planera vad de ska göra på rasten. Annars är risken stor att de driver omkring i väntan på att det ska "hända något".
- Bygg om: Uppstår det lätt bråk när många elever springer i den långa korridoren? Se över den rent fysiskt. Går det att "korta" korridoren genom att dela av den med väggar?

Ur Beteendeproblem i skolan (Natur & Kultur)

Den ideala pedagogen ska, enligt Bo Hejlskov Elvéns modell, vara kunnig, insiktsfull, flexibel, fantasirik, humoristisk och ha en nära relation till varje enskild elev. Är inte det att ställa väldigt höga krav på en redan pressad yrkeskår?

– Ja? De jobbar ju med människor. Det är ett jättestort ansvar. Jag har hittills aldrig tyckt att man ska avlöna folk för att de ska vara sig själva.

Bo Hejlskov Elvén har själv rötter i en "småföretagande arbetarklass", och yrkeslivet började självklart med flera år på fabriksgolvet. När han nu skriver eller talar om sin pedagogik är bilverkstaden en återkommande metafor – också för ett slags ansvarstagande yrkesetik.

– Jobbar man på en bilverkstad

är det väldigt lätt att förstå att det är mekanikern som ska lösa saker, bilen behöver inte samarbeta. När jag först mötte andra psykologer blev jag förvånad över något jag uppfattade som ett slags medelklassig arbetsmoral. Kol-

"Utmaningen är inte att få en elev att lyda, utan att få honom eller henne att säga ja"

legor kunde säga: "Nej, det blir ingen utredning, för klienten dök aldrig upp." Den typen av icke ansvarstagande är helt främmande för mig.

Professionaliseringen och ansvarstagandet som Bo Hejlskov Elvén efter-

frågar inom skolan handlar inte om att utse syndabockar, påpekar han, utan om att flytta fokus från person till metod. Därutöver kan han önsketänka om att få bort den personal som i enlighet med neuropsykologiska studier av "De Quervain-effekten" får en kick av en auktoritär ledarstil och av att straffa andra. Liksom att statusen för assistenter höjs:

– Ofta har de elever som behöver mest stöd den minst utbildade personalen. Att ta in en assistent som i bästa fall har gymnasieutbildning kommer inte att bli någon lösning varken för eleven, för läraren eller för resten av klassen. Jag vet att det inte är realistiskt, men då vore det bättre att sätta läraren i assistentrollen och assistenten som pedagog till de friska barnen. ●

Barn med särskilda behov

det här vill politikerna!

Skolan är en av de hetaste frågorna inför riksdagsvalet. Men var hamnar barn med särskilda behov? Anna Neuman (FP), politiskt sakkunnig på Utbildningsdepartementet, svarar här för regeringen. Ibrahim Baylan (S) är talesperson i utbildningsfrågor för det största oppositionspartiet.

FRÅGOR:

1) Anmälningarna till Skolinspektionen om brister i särskilt stöd ökade med 18 procent mellan 2011 och 2012. Hur ska situationen för elever i behov av särskilt stöd förbättras?

2) Vissa skolor ger bara barn med en bestämd diagnos särskilt stöd, i strid mot skollagen. Hur ska även barn utan diagnos, men med behov av särskilt stöd garanteras det?

3) På vilket sätt vill ni förbättra lärares och rektors kompetens om barn med autismspektrumstörning?

4) 2012 kritiserade Skolinspektionen 65 procent av grundskolorna och 78 procent av gymnasieskolorna för att inte skyndsamt upprätta de åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd. Hur ska skolorna förbättra sig på den punkten?

Anna Neuman (FP), politiskt sakkunnig på Utbildningsdepartementet:

1 – Vi har återinfört speciallärarutbildningen och vill ha fler speciallärare och mindre klasser i lågstadiet.

Vi planerar dessutom att genomföra kompetensutveckling om det nya regelverket; alla lärare kan behöva fördjupade kunskaper om hur man ger stöd både inom den ordinarie undervisningen och särskilt stöd.

2 – Barn som riskerar att inte nå kunskapsmålen har rätt till särskilt stöd, oavsett om de fått en diagnos eller inte. Vi har infört en rätt att överklaga beslut om särskilt stöd och även infört Statens skolinspektion som ska granska att skolor följer

lagen så att det blir likvärdighet mellan skolorna.

3 – En utredare har fått i uppdrag att se över frågan om specialpedagogisk kompetens i skolväsendet. Utredaren ska analysera skolans behov av ökad kompetens när det gäller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, om de behoven tillgodoses av nuvarande lärarutbildningar och bedöma om det behövs en ny specialisering inom speciallärarutbildningen.

4 – Regeringen har nyligen lagt en proposition som förtydligar regleringen för stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram. Den innebär bland annat att det blir lättare för skolor att leva upp till lagens krav om åtgärdsprogram. Dessutom har Skolverket tagit fram allmänna råd om åtgärdsprogram.

Ibrahim Baylan (S), Socialdemokraternas talesperson i utbildningsfrågor:

1 – Vi vill vända stödsatserna i skolan. Allt för många barn får stöd för sent, i högstadiet i stället för tidigt i grundskolan. Dessutom är stödet otillräckligt, vi vill att 1 000 nya specialpedagoger och speciallärare anställs med fokus på grundskolans första år. Vi vill också minska klasserna i grundskolans första år med upp till fem barn per klass i de största klasserna.

2 – Eftersom många inte uppfyller kriterierna för en diagnos men ändå har behov av stödsatser är det viktigt att resurser fördelas till skolor och elever efter behov och det bör framgå av skollagen. Vi vill också se ett ökat statligt ansvar för att garantera att resurser fördelas på ett sätt som bidrar till större jämlikhet. Vi drev på för att behålla åtgärdsplaner

för elever med större behov av stöd, när regeringen lade fram förslag att skolans skyldighet att upprätta åtgärdsprogram skulle slopas helt. Regeringen backade efter kritik.

3 – Vi vill satsa stort på lärares kompetensutveckling och höja kvaliteten på lärarutbildningen. Särskilt viktigt är att utbilda fler specialpedagoger och speciallärare som både kan stödja elever och sprida kunskap till annan personal. Utgångspunkten är att alla åtgärder ska vara evidensbaserade och utvecklas i takt med forskningen.

4 – Vi vill att Skolinspektionen ska kunna utdöma vite till de skolor som inte sköter sig. En god idé vore att införa en lex Sarah för skolan, tillsammans med meddelarfrihet för personal på friskolor, så att skyldigheten för personal som upptäcker brister att anmäla dessa klargörs. Även om det är rektorns ansvar att upprätta åtgärdsplaner borde alla vuxna uppmärksamma barn som inte får det stöd de har rätt till. ●

PETER ÖRN

”Vi vill ha fler speciallärare i lågstadiet”

Anna Neuman

Förhöjd risk för suicid

– men ny kunskap ger hopp om bättre vård vid autism

På konferensen Fokus på autism, som anordnades av Karolinska institutet, sjukvården och patientorganisationer i början av april, stod det aktuella kunskapsläget om autismspektrumtillstånd i centrum.

Utmanande beteenden hos personer med olika genetiska syndrom stod i fokus då den brittiske psykologen och professorn Chris Oliver föreläste under konferensen. Genetiska syndrom kan påverka den kognitiva profilen och beteenderepertoaren, och öka sårbarheten för utvecklingsstörning, autismspektrumtillstånd och olika medicinska problem.

Chris Oliver konstaterade att de förklaringsmodeller som hittills använts för att förstå utmanande beteenden ofta har utgått från ett behavioristiskt tankesätt, och att man därför kan ha missat den roll individuella faktorer, som genetiska syndrom, kan spela.

– Att inte ta hänsyn till sådana faktorer kan göra att man missar orsaken till beteendet och att vårdaren känner sig skyldig för att beteendet uppstått och för att det inte förbättras, sa han.

Chris Oliver gav flera exempel på orsaker till utmanande beteenden. Smärta är en vanlig orsak till aggressivitet och till självskadande beteende. Vissa syndrom, som Cornelia de Langes syndrom, ökar risken för plågsamma medicinska tillstånd, till exempel tandvärk och reflux.

Det är också viktigt att ta hänsyn till varför en person väljer att göra på ett visst sätt. Till exempel är ett vanligt utmanande beteende vid Angelmans syndrom att dra andra i håret. Det kan vara lättare att förstå när man känner till att personer med Angelmans syndrom gärna vill ha ögonkontakt.

– Prova själv att dra personen framför dig i håret och se vad som händer! Du kommer garanterat att få ögonkontakt, sa Chris Oliver.

Ett utmanande beteende kan också vara ett sätt att kompensera för kognitiva svårigheter. Att till exempel sätta sig på sina händer kan vara ett sätt att hejda impulser. Att ställa repetitiva frågor kan vara ett sätt att kompensera för uppmärksamhetssvårigheter.

Rätt diagnos är viktig för att en riktad tidig intervention ska vara möjlig. Chris Oliver påpekade efter sin föreläsning att man i dag blivit bättre på att upptäcka genetiska syndrom hos barn, men konstaterade att det oftast är en slump om det undersöks och upptäcks hos vuxna patienter:

– Det kan vara till hjälp att veta vilka som bär på anlagen och för att föräldrarna ska få en förklaring. Jag träffade en mamma som nyss hade fått besked om att hennes 45-årige son har ett genetiskt syndrom. Det var första gången på 45 år som hon inte kände sig skyldig till hans svårigheter.

Oavsett diagnos betonade Chris

Oliver vikten av ett empatiskt förhållningssätt till personer med ett utmanande beteende.

Tatja Hirvikoski, forskande psykolog på KIND och FoU-chef på Habilitering & Hälsa i Stockholm, redogjorde för ny forskning kring mortalitet hos personer med autismspektrumtillstånd. Ti-

”Rätt diagnos är viktig för att en riktad tidig intervention ska vara möjlig”

Chris Oliver

digare forskning har visat att det finns en överdödlighet hos gruppen med autismspektrumtillstånd, men man har då utgått från små kohorter och inte kunnat säga något om sällsynta dödsorsaker eller skillnader mellan personer med autism med eller utan utvecklingsstörning.

I en än så länge opublicerad epidemiologisk studie har Tatja Hirvikoski och hennes kollegor funnit en

➤ mer än två och en halv gånger förhöjd mortalitet hos gruppen med autismspektrumtillstånd jämfört med befolkningen som helhet – och den var högre i samtliga dödsorsaker förutom infektioner.

Risken för förtida död var högst i gruppen med autismspektrumtillstånd och utvecklingsstörning. Det kan bero på att olika genetiska syndrom och neurologiska tillstånd är överrepresenterade hos personer med AST och utvecklingsstörning.

För personer med autismspektrumtillstånd utan utvecklingsstörning var suicid en vanligare dödsorsak än för personer med AST och utvecklingsstörning. Risken för att dö i självmord var nästan tio gånger högre än för den generella befolkningen. För personer med autism och utvecklingsstörning var risken mer än fördubblad.

– Något som slog mig utifrån min kliniska erfarenhet var att många med AST utan utvecklingsstörning har flera av riskfaktorerna för suicid – och ofta få skyddsfaktorer, sa Tatja Hirvikoski. Till sådana skyddsfaktorer hör ett gott socialt stöd, förmåga att vidmakthålla nära relationer och generell tillfredsställelse med livet.

Tatja Hirvikoski betonade också vikten av att ha en sysselsättning. Hon menade att kunskap om autismspektrumtillstånd är nödvändig i hela hälso- och sjukvården, och att det är viktigt att ta hänsyn till den nya kunskapen om gruppens förhöjda risk för självmord vid suicidriskbedömningar.

Tatja Hirvikoski och Johan Pahnke

Ett återkommande tema under konferensen var nya bedömningsinstrument och interventioner. Johan Pahnke, psykolog på Inside team i Stockholm och forskningsverksam på KIND, berättade om ett projekt med ACT-baserad färdighetsträning i grupp för ungdomar och vuxna med autismspektrumtillstånd.

– ACT är en bra modell eftersom man utgår från deltagarnas egna mål och värden. Många är trötta på normativitetssamhället och att anpassa sig till andras mål och normer, sa han.

I projektet har man träffats veckovis i grupp vid 12-14 tillfällen och utgått från ett autismanpassat material med extra tyngd på struktur och visuell information. De har också arbetat med hemuppgifter och träning i medveten närvaro och acceptans, bland annat med hjälp av relativt konkreta övningar såsom kroppsscanning. Att träffas i grupp är också ett sätt att träna den sociala förmågan.

Resultaten i de första studierna är försiktigt positiva: variabler som stress och upplevd livskvalitet verkar förbättras, men deltagarna är hittills få och man har ännu inte kunnat följa dem längre än tre månader efter behandling.

Johan Pahnke är hoppfull till att man i framtiden kommer att finna mer stöd för att metoden påverkar faktorer som stress och livskvalitet, men också kärnsymtomen vid autism.

– Det är en metod som möter komplexiteten vid autism, eftersom den ger möjlighet att arbeta med personen i sin helhet, sa Johan Pahnke. ●

TEXT OCH FOTO: CHARLOTTE SOMMAR
Psykolog vid Vuxenhabiliteringen Varberg

■ Konferensen Fokus på autism arrangerades av Kompetenscentrum för utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar (KIND) på Karolinska institutet 2-4 april.

■ För mer info, se www.ki.se/kind

Läs Malin Holms debattartikel "Rektorerna har ansvaret för elever med AST", sid 33.

Beteendeproblem i skolan – hur gör vi?

"Hur kan vi hantera beteendeproblem i skolan?" är namnet på ett frukostseminarium som Sveriges Psykologförbund tillsammans med bokförlaget Natur & Kultur arrangerar under Almedalsveckan i Visby i sommar.

Psykolog Bo Hejlskov Elvén kommer där att presentera

sin nya bok *Beteendeproblem i skolan* och samtala med Anna Sandell, ordförande i Yrkesföreningen psykologer i förskola och skola, Psifos.

Seminarier äger rum onsdagen den 2 juli kl. 8.30-9.30 och platsen är Kårhuset Rindi i Visby.

Anna Sandell och Bo Hejlskov Elvén

Läs intervjun med Bo Hejlskov Elvén på sid 8-11 där han berättar om hur sin nya bok, som vänder sig till pedagoger inom skolan.

Beteendeproblem i skolan av Bo Hejlskov Elvén (Natur & Kultur 2014).

Kvalitetsstandard för behandling av traumatiska minnen upphör att gälla

Psykologförbundets riktlinjer för psykologiska behandlingar och åtgärder, såsom kvalitetsstandard för behandling av traumatiska minnen, upphör att gälla. Det beslutade styrelsen på sitt möte i mars. – Vi tror inte att det är förbundets roll att ta fram sådana här riktlinjer, säger ledamoten Thomas Drost.

Frågan om riktlinjer vid psykologisk behandling och åtgärder, som den kvalitetsstandard som Psykologförbundet antog 1999 om behandling av traumatiska minnen, har aktualiserats under senare tid, inte minst efter den så kallade Quick-debatten.

– Vid förbundsstyrelsens sammanträde i mars diskuterades om vi som förbund över huvud taget ska ha sådana här riktlinjer för psykologisk praktik, eller ställningstaganden för medlemmarna i aktuella vetenskapliga frågor, säger Thomas Drost.

Slutsatsen blev att samtliga nuvarande riktlinjer för behandling och åtgärder från förbundet upphör att gälla. Huruvida Psykologförbundet i framtiden bör ta fram sådana rekommendationer ska utredas vidare av styrelsen. I nuläget hänvisas i stället till de övergripande principer förbundet slagit fast: de yrkesetiska principerna och policyn för evidensbaserad psykologisk praktik. De är vägledande i frågor som berör de enskilda psykologerna i deras yrkesutövning. Psykologerna bör även själva hålla sig ajour med vetenskaplig forskning inom sitt område, anser styrelsen.

– Riktlinjerna togs fram i en annan tid och jag kan tänka mig att det fanns större behov av sådana riktlinjer tidigare. Det är i dag snarare Socialstyrelsens och SBU:s uppgifter att följa dessa frågor. Vi har i stället de mer övergripande principerna som förbunds kongressen antagit. Det är varken önskvärt eller ens möjligt för förbundet att ta fram riktlinjer för alla frågor och att hålla dem uppdaterade, säger Thomas Drost.

Under styrelsemötet var ekonomin i fokus:

– Psykologförbundet ökar i medlemsantal, vilket är mycket positivt. Sedan har vi en utmaning i att se till att verksamheten är i ekonomisk balans, det är något som vi absolut måste prioritera. Vi måste ha bättre kostnadskontroll och ta höjd för oförutsedda utgifter i kommande budgetarbete.

En annan fråga som togs upp är Psykologförbundets enkät till medlemmarna om deras PTP-tjänstgöring.

– Enkäten visar på intressanta resultat – antalet PTP-platser ökar, och de

flesta är nöjda med sin PTP. Dessutom har medvetenheten ökat om att man kan förhandla om lönen.

– Många upplevde att arbetsbelastningen är hög, och att det behövs mer handledning. Kanske behöver vi förtydliga chefens ansvar.

Hbtq-personers bemötande och behandling inom vården är ifrågasatt. Styrelsen har bildat en arbetsgrupp som bland annat planerar deltagande i årets Pride-festival.

Thomas Drost valdes in i styrelsen vid Psykologförbundets kongress i oktober förra året. Till vardags arbetar

han som kvalitetssamordnare inom vuxenpsykiatri i Gävleborgs län och har även erfarenhet från politiken som politisk sekreterare för Miljöpartiet i Stockholm.

– Jag tycker personligen att professionsfrågorna är oerhört viktiga. Vi påverkas så mycket av övergripande politiska beslut som möjliggör eller begränsar oss i vår yrkesutövning, särskilt inom vården. Det är viktigt att vi är med i de sammanhang där vi kan påverka detta. Förbundet bör arbeta dels för bättre arbetsmiljö, men också mer framåtriktat för att öka möjligheterna

"Jag kan tänka mig att det fanns större behov av sådana riktlinjer tidigare"

för psykologer på längre sikt.

Många psykologer är frustrerade över att deras kompetens inte tas tillvara fullt ut, enligt Thomas Drost:

– Vi verkar i hierarkiska system som inte alltid är baserade på kompetens. Men jag tycker att det går framåt! Det svåra är att hitta en balans för Psykologförbundet mellan alla olika områden man bör jobba med. Det rent fackliga arbetet är också väldigt viktigt.

Hur tycker du arbetet i styrelsen är så här långt?

– Det finns stor kompetens och många arbetar mycket och gör bra saker som gagnar medlemmarna. Vi behöver dock bli ännu bättre på att nå ut med allt som görs och att ta tillvara enskilda medlemmars engagemang. ●

CARIN WALDENSTRÖM

”Vi måste våga tala mer om

För att öka kunskapen om suicidbedömning, bemötande och hantering arrangerade Sveriges kliniska psykologers förening en utbildningsdag. Dagen, som innehöll föreläsningar, rollspel och diskussioner, var både efterfrågad och uppskattad, enligt föreningens före ordförande Peter Westberg.

Suicid är ett tabubelagt ämne. Även som psykolog – oavsett om man är verksam inom psykiatri, primärvården eller i skola – kan det vara svårt att ställa frågor om suicid. Men för klienten kan det vara livsavgörande. Därför var behovet av mer kunskap om bemötande och hantering av suicidnära patienter stort bland de psykologer och PTP:are som kommit för att delta.

Förväntningarna var allt från att bredda kompetensen till att vara mer förberedd inför möten med en suicidnära patient. Arrangör var Kliniska psykologers förening och dess dåvarande ordförande Peter Westberg, psykolog inom vuxenpsykiatri, hade bjudit in psykologerna Maria Wiklander, Anna Lindström och Josefin Ahlqvist att föreläsa.

Varför är det så svårt att prata om självmord? Och hur kan psykologer bli bättre på det?

– Jag tror att det främst handlar om en osäkerhet att inte göra rätt, i stället för att göra fel undviker man frågan, säger Maria Wiklander, psykolog och forskare vid Karolinska institutet, som föreläste om forskningsläget.

– Det är viktigt att se

patienten som en vanlig vettig person att samtala med. Människor brukar i regel uppskatta att bli behandlade som jämlikar och det finns ingen anledning att som psykolog göra sig märkvärdig för att vara professionell. Patienterna brukar också ha visst överseende även med konstiga frågor. När det gäller att bedöma och utreda är det viktigt att vara frågvis och inte nöja sig med generell information. Ta reda på *hur* patienten tänkt och planerat. För att patienten inte ska känna sig dum och utlämnad är det viktigt att bemöta patienten som en jämlike och inte bete sig överlägset.

Anna Lindström, psykolog på Behandlingsgruppen i city i Stockholm, som föreläste om bemötande och psykologisk behandling av suicidala vuxna med ”komplexa vårdbehov”, håller med:

– Jag tror det är svårt för att det är svårt när det handlar om liv och död. Det väcker obehagliga känslor, som rädsla. Vi är rädda för att patienten ska ta sitt liv, att ”göra fel”, att ha missat signaler, förvärra situationen, att känna oss ansvariga och att bli anklagade. Då

FOTO: PETER WESTBERG

finns en risk att vi undviker frågan. Suicid är fortfarande ett tabubelagt ämne i vårt samhälle, vilket leder till undvikande och tystnad som påverkar även oss inom vården.

– Vi behöver tordas vara kvar i svåra samtal, ställa raka, sakliga och detaljerade frågor och lyssna aktivt. Det hjälper att känna till att självmordsnära personer ofta skäms och att man behöver sträva efter att minska skam hos patienten. Det är också bra att förstå sina egna känslomässiga reaktioner och attityder. En suicidal patient är ofta ambivalent till hjälp, vilket lätt leder till att vi känner oss maktlösa, fortsätter Anna Lindström.

Enligt Maria Wiklander, som forskar om suicid och även skrivit en avhandling om suicid och skam, är det ganska lätt att intervjua patienter som gjort suicidförsök, de har ofta tyckt att det är viktigt att berätta. Däremot är det, enligt Maria Wiklander, annat som är svårt att forska på:

– Det är svårt att kvantitativt forska på att undersöka vilka metoder som minskar risken för fullbordat själv-

mord, dels för att det vore oetiskt att inte erbjuda alla bästa möjliga uppföljning, dels för att självmord är ett så pass ovanligt utfall att det skulle behövas jättestora grupper för att säkerställa en skillnad mellan olika behandlingar.

Både Anna Lindström och Maria Wiklander understryker betydelsen av strukturerad och dokumenterad suicidbedömning som bidrar till att skapa ett samtalsklimat, minimerar risken att glömma viktiga frågor, gör behandlaren säkrare och underlättar kontakten mellan vårdpersonal.

Om möjligt är det kanske ännu svårare att samtala med suicidala barn – och deras föräldrar. Förutsättningarna är lite annorlunda, menar Josefin Ahlqvist, psykolog på Bup och ledamot i yrkesföreningen, som särskilt betonade betydelsen av vårdprogram för personal som arbetar med suicidala barn och unga.

– Psykologens uppgift är i första skedet att visa omsorg, respekt och att lyssna utan att döma eller bagatellisera. Därefter att göra en bedömning med föräldrar och barn

själv mord”

inkluderande tidigare och aktuell situation gällande suicid, symtom, missbruk, traumatiska upplevelser, tillstånd och diagnoser och livssituation. Till hjälp används halvstrukturerad intervju och även olika skattningsskalor.

Bedömningen sammanfattas för föräldrar och barn och en gemensam behandlingsplanering görs med tanke på både kort och lång sikt.

Josefin Ahlqvist berättar om det Vårdprogram för suicidnära barn och ungdomar som nu finns som arbetsversion på Psykiatristöd inom Stockholms läns landsting. Vårdprogrammet vänder sig till personal vid barn- och ungdomspsykiatri samt Maria Ungdom/Beroendecentrum inom SLL, samt till personal vid ungdomsmottagningar, inom primärvård och skolhälsovård.

– Min förhoppning är att de som använder det känner att det fungerar som stöd

vid suicidriskbedömningar och behandlingsplanering. Hur vårdprogrammet skulle kunna implementeras och utvärderas av anställda psykologer inom exempelvis Bup och Maria Ungdom är oklart. Ett vårdprogram som

”Jag tycker själv det var lärorikt”

Peter Westberg

inte tillämpas och som användarna inte har möjlighet att ge återkoppling på kan inte förbättras eller omarbetsas och då finns en risk att det inte får någon betydelse i det dagliga arbetet, säger Josefin Ahlqvist och fortsätter:

– Jag tyckte dagen var bra men jag skulle behöva arbeta mer med suicidnära barn och deras föräldrar för att känna att jag verkligen har den erfarenhet jag behöver vid bedömningar och dokumentation. Själv hade jag uppskattat att få arbeta på akutenheten, dagvården och heldygnsvården och

att det kunde ha ingått i min PTP-tjänstgöring om jag hade gjort den i Bup:s regi.

Anna Lindström:

– Det var lärorikt att ta del av Bup-perspektivet samt höra vilka suicidfrågor psykologer möter i skolan och primärvården. Jag blev också väldigt rörd när jag lyssnade på de rollspelande psykologerna. Engagemanget var så stort! En suicidal person känner sig ofta så ensam. En psykolog som orkar och törs engagera sig kan göra skillnad.

Peter Westberg:

– Utvärderingen visade att deltagarna var nöjda. Viktigaste lärdomen var nog att våga prata mer om suicid men också att det är viktigt med strukturerad och väldokumenterad suicidbedömning. Det finns en uppfattning att det, utifrån forskning, finns ett rätt sätt att bemöta och behandla suicidnära patienter, men det visade den här dagen att det inte gör. I dag fick vi möjlighet att diskutera hur vi kan använda denna kunskap i vårt arbete. ●

KAJSA HEINEMANN

Deltagarröster:

Tora Kuczkowska Nordström, psykolog på Gustavsbergs vårdcentral:

”Som psykolog på vårdcentral kan man vara ganska ensam och har begränsad tid för besök, därför kan suicidbedömning stundtals upplevas som svårt. Om suicidrisk förekommer är det förstås positivt att patienten ger mig det förtroendet, men samtidigt blir jag stressad för jag vet att jag har andra patienter.

Primärvården bör inte behandla suicidnära patienter men det händer ju och då kallar vi på bakjouren, mobila teamet. Det kan ta flera timmar att hantera, tid som jag inte har som primärvårdspsykolog. Visst har vi psykologer rutiner för om det föreligger akut suicidrisk, men arbetet att få patienten till rätt vård ligger bara på mig. Jag ser det som en organisationsfråga att sätta fungerande rutiner kring detta.”

Gustav Leandersson, psykolog vid Psykologenhets Hisingen, som arbetar på gymnasieskolor:

”Jag möter elever med suicidtankar flera gånger per termin, och ämnet dyker även upp när jag har konsultationer med annan elevhälsopersonal. Jag vill gärna lära mig mer om hur vi på bästa sätt ska hantera suicidtankar. Jag tänker på samtal med eleverna, men även hur skolpersonal som möter elever som bär på dessa tankar kan agera på bästa sätt.

Min erfarenhet är att många tenderar att förhålla sig annorlunda till suicid, som om suicid är lite speciellt, i stället för att närma oss det på samma undersökande sätt som vi gör med andra uttryck för psykisk ohälsa.”

■ **”Suicidbedömning, dokumentation och hantering/intervention” arrangerades 14 februari 2014, Ersta sjukhus i Stockholm.**

■ **Vårdprogrammet för suicidnära barn och unga: www.viss.nu/Psykiatristod/Interna-dokument/Suicidnara-barn-och-ungdom/#about**

4

frågor till Erich Bieber, psykolog på Bup i Jämtland, som deltog i Psykologförbundets kurs för fackliga förtroendemän i Stockholm i mars.

1 Vad är det viktigaste som du tar med dig från den fackliga kursen?

– Att det fackliga arbetet är jätteviktigt för att värna om våra medlemmars medbestämmande och inflytande. Sedan är det kul att träffa så många fackligt engagerade på en och samma plats, vilket gör att man får mycket inspiration och energi.

2 Sambandet mellan lön, upplevd rättvisa och motivation diskuterades. Kommentar?

– Det var skönt att få med ett psykologiskt perspektiv. Oftast blir det mycket fokus på kronor och ören utan att man har en större bild när det gäller förhandlingar. Att då kunna föra in ett nytt perspektiv i denna process kommer att bli en tillgång i framtida förhandlingar.

3 Hur ser den lokala fackliga verksamheten ut hos er?

– Jämtlands läns landsting har en relativt liten lokal psykologförening med 50-60 medlemmar där det finns och har funnits ett stort fackligt engagemang. Det är så många engagerade att vi har tio medlemmar i den lokala styrelsen.

4 Hur arbetar ni med lönerna?

– Vårt lönearbete har resulterat i en relativt hög genomsnittlig lön och bra ingångslöner. En utmaning är dock att få till en större lönespridning och att involvera specialistfrågan i denna process.

CARIN WALDENSTRÖM

LEDAREN

Örjan Salling, psykolog och förbundsdirektör

FOTO: ULRICA ZWENGER

"Dags att stärka det fackliga benet i förbundet"

Sveriges Psykologförbund är ett traditionellt fackförbund och ett professionsförbund. Det betyder att inom förbundet ska både medlemmars professionella och traditionellt fackliga intressen tas om hand. Detta har varit ledstjärnan för förbundet sedan det startade.

Tyngdpunkten har genom åren skiftat mellan de två intresseområdena. I efterdyningarna av 1968-rörelsen och under hela 1970-talet fanns en klar betoning av den professionella kampen – att bli synliga; vinna insteg i olika verksamheter; bli erkända som professionell yrkesgrupp; och att bli använda för medborgarnytta. Visst fanns också en traditionellt facklig dimension, men löne- och anställningsvillkor var oftare produkten av centrala avtalsuppgörelser. Det som återstod till det lokala arbetet var inte sällan att fördela resultatet av centraluppgörelsen till individuella medlemmar.

Med 1980-talet kom en gryende medvetenhet även bland psykologer om att utvecklingen av såväl löner som anställningsvillkor i övrigt verkat ha gått dem förbi under ett drygt decennium. Uttryck som "Psykolåglön" blev det

samlade begrepp under vilken en traditionellt facklig politik bars fram. Utvecklingen av avtalsformer och partsställning kom att utgöra grunden för ett långsiktigt arbete med framför allt psykologers lönenivåer.

I dag kan vi väl konstatera att, även om vi inte nått målen för rimligt löneutfall för den kompetens som psykologer bidrar med i vitt skilda verksamheter, har den individuella lönesättningen och de individuella lönesamtalen starkt bidragit till en förbättrad situation.

"Prestationskraven på enskilda individer ökar"

Vi kan likaledes konstatera att arbetet med professionsfrågorna – det professionella benet i förbundet – under såväl 1990-talet som 2000-talet utgjort en bra grund för att "ha något att sälja".

Jag tror att det nu är dags att åter stärka det fackliga benet i förbundet. Det handlar om anställningsvillkor i stort och smått och inte enbart om lönevillkor. Vår individuella och kollektiva arbetsmiljö måste värnas.

En starkt förändrad situation inom de verksamhetsområden som traditionellt varit våra stora områden, det vill säga hälso- och sjukvården och skolan, med ett uppbrutet monopol och många flera aktörer som agerar arbetsgivare, ställer större krav på lokalt, regionalt och nationellt fackligt arbete – och på facklig medvetenhet.

De konkurrenssituationer som uppstår mellan offentliga och privata verksamheter, liksom mellan privat drivna verksamheter, förefaller att göra arbetssituationen tuffare för många av våra medlemsgrupper. Prestationskraven på enskilda individer ökar; förståelsen för individuella skillnader i prestation minskar och utgallringen av dem som "inte håller måttet", pågår.

Enbart ett samlat fackligt arbete kan på sikt råda bot på detta. Den individuella utsattheten måste skyddas av den kollektiva styrkan hos oss alla. Samtidigt som individuell lönesättning blivit en framgång kan enbart ett gemensamt fackligt ansvarstagande utgöra en motpol till de tendenser som råder och värna såväl vår professionella integritet och arbetskapacitet som våra arbetsomständigheter.

ÖRJAN SALLING

NYTT FRÅN FÖRBUNDET

Nominera till Stora Psykologpriset

30 april är sista dagen att nominera en psykolog eller verksamhet som bidragit till att psykologisk kunskap kommit människor till del.

NY försäkringsgivare

Alla nyheter och information kring bytet av försäkringsgivare från Salus till Skandia finns att läsa på www.psykologforbundet.se

Psykologer på Bokmässan

Du psykolog som ger ut en bok under 2014 och som ska till Bokmässan i Göteborg, hör av dig till susanne.bertman@psykologforbundet.se om du vill presentera boken i Psykologiguidens monter.

I Sveriges Psykologförbund finns fyra råd: Etikrådet, Vetenskapliga rådet, Studeranderådet och Specialistrådet. Här presenteras de olika råden lite närmare.

Denna gång är det Etikrådets tur.

Hallå där!

Etikrådets ordförande
KRISTINA TAYLOR

Vad gör Etikrådet? Hur arbetar ni?

– Etikrådets uppdrag är att verka för en fördjupad och pågående yrkesetisk reflektion hos förbundets medlemmar. Detta gör vi dels genom rådgivande samtal med psykologer som vill bolla handlingsalternativ i kniviga situationer, dels genom handläggning av klagomål från allmänheten mot förbundets medlemmar.

– När en psykolog som är medlem i Sveriges Psykologförbund anmäls till Etikrådet diskuterar vi anmälan noga i rådet och sedan har en av oss ett eller flera telefonsamtal med den kollega som fått klagomål. I dessa samtal utgår vi från

FOTO: PETER LUNDGREN

våra gemensamma yrkesetiska principer och syftet med samtalet är att psykologen funderar över sitt yrkesetiska ansvar i den uppkomna situationen, och att vi gemensamt kan identifiera eventuella brister i förutsättningarna för ett yrkesetiskt reflekterande, samt fler handlingsalternativ för psykologen fortsättningsvis.

Hur når ni ut till psykologer och till samhället i övrigt med yrkesetiska frågeställningar?

FOTO: PETER LUNDGREN

Etikrådets medlemmar fr v: Seppo Matti Salonen, Birgitta Johansson Niemelä, Bo Hejlskov Elvén, Anita Wester och Kristina Taylor (ordf) Ann-Christine Cederquist, (vice ordf) saknas på bilden.

– Flera av oss medverkar i etikundervisning för studenter och psykologer, till exempel undervisar Ann-Christin Cederquist regelbundet på psykologprogrammen i Linköping och Lund, Birgitta Johansson Niemelä i Stockholm och jag på specialistutbildningens obligatoriska professionskurs.

– Vi blir även inbjudna av psykologgrupper och specialistkollegier runt om i landet att komma och leda samtal om yrkesetiska frågeställningar, och vi försöker alltid att ordna så att någon av oss kan medverka. I den mån vi får förfrågningar om medverkande och uttalanden i mediala och andra publika sammanhang försöker vi hinna med det.

Vilka utmaningar ser ni för denna kongressperiod?

– Rådets ambition är att bli ännu mer synliga för och interaktiva med psykologer och studenter. Till exempel kommer Etikrådet att medverka vid PS14 i Örebro och vid vårt nästkommande möte i Göteborg den 9/5, kommer rådet att bjuda in psykologstudenter till ett öppet samtal med Etikrådet.

– Vi vill också fortsätta samarbetet med Psykologtidningen, och hitta en bra form för att nå ut med aktuella yrkesetiska frågeställningar i tidningen. En annan viktig del av Etikrådets uppdrag är utblicken mot omvärlden, och att i aktuella frågor ha en rådgivande funktion när det gäller etikrelaterade frågor i förbundet.

– Vi samarbetar även med övriga nordiska psykologförbunds etikråd, och i år är Sverige värdland för det årliga nordiska samverkansmötet, som hålls i Stockholm 25-27 september.

SUSANNE BERTMAN

NYA MEDLEMMAR

Dragana Ratković, Karlskoga
Vera Mårtens, Stockholm
Emma Landén, Örebro
Hanna Johansson, Umeå
Johan Westberg, Göteborg
Louise Nordahl, Göteborg
Annika Nilsson, Göteborg
Filippa Lundberg, Västerås
Heidi Paltto, Broddetorp
Emma Ahlgren, Strömstad
Viktor Björklund, Göteborg
Victor Segell, Solna
Erik Jonsson, Umeå
Emma Henriksson, Umeå

Medlemsjour

Medlemsrådgivaren Lisa Sandén besvarar dina frågor fem dagar i veckan: måndag till fredag kl. 9.00–12.00 (tisdag 9.00–11.00).
Tel: 08-567 06 400.

Pride 2014

Psykologförbundet deltar i Stockholm Pride tillsammans med övriga Sacoförbund. Vi bemannar det gemensamma Sacotältet i Pride park och planerar ett seminarium. Vi går med i Pride-paraden lördag 2 augusti och hoppas att många psykologer ansluter.

Har du frågor kontakta: ulrika.sharifi@psykologforbundet.se eller på tel: 0768-56 39 38 och sara.renstrom@psykolog.net

Ny Testdag

Urval i takt med tiden är rubriken för årets Testdag som arrangeras av Psykologförbundet och STP i samarbete med HR-föreningen i Stockholm 3 juni.

Mer information finns på www.psykologforbundet.se

För Nytt från förbundet svarar press- och informationsansvariga
Susanne Bertman:
susanne.bertman@psykologforbundet.se

FRÅGA OMBUDSMANNEN

Har du en fråga om anställning, arbetsmiljö eller avtal?

Mejla: redaktionen@psykologtidningen.se

FOTO: RENATO TAN

"Vart vänder jag mig för att få information om vad som händer med min anställning?"

FRÅGA:

Jag arbetar inom landstinget och är ensam psykolog i mitt team. Det ryktas om omorganisation och att föra samman olika enheter så att vi får samma chef. Frågan har inte tagits upp på intranätet eller på vår arbetsplatsträff. Jag undrar vart jag vänder mig för att få besked om vad som händer med mina arbetsuppgifter och min anställning?

SVAR:

När rykten börjar gå om att det planeras förändringar i organisationen samtidigt som det saknas information från arbetsgivaren föreslår jag att du frågar din chef och din fackliga företrädare. Chefen, för att det är arbetsgivaren på arbetsplatsträffarna som ska informera om beslut och förändringar som berör arbetet och arbetstagarna, och den fackliga företrädaren därför att arbetsgivaren har lagstadgad skyldighet att informera om planerade förändringar och dessutom skyldighet att involvera de fackliga företrädarna i förändringsprocessen inför en omorganisation.

Men innan du kan få besked om hur det kommer att påverka dig och din arbetssituation är det vanligtvis en ganska lång process. Sammanfattningsvis

kan detta beskrivas på följande sätt: först ska man besluta om den förändrade organisationen, därefter ska den bemannas.

Inför beslutet att genomföra en omorganisation ska arbetsgivaren ta upp frågan i samverkansgruppen, det vill säga uppfylla sina skyldigheter enligt både medbestämmandelagen, MBL och arbetsmiljölagen, AML, gentemot de anställda fackliga organisationer. Saknas samverkansavtal har ju arbetsgivaren motsvarande kontakter med berörda arbetstagarorganisationer. Under resan ska ju även information om det som händer kunna lämnas av arbetsgivaren på arbetsplatsträffen.

I denna samverkan bör det tydliggöras till exempel vilket syfte omorganisationen har, hur den ska genomföras och vilken tidsplanering man har tänkt sig. De fackliga företrädarna får på detta sätt en uppfattning om vad som är tänkt att omfattas av förändringen och hur.

I detta skede kan den lokala psykologföreningen ta fram förslag på alternativa förslag som kan bidra till en väl fungerande verksamhet. Här kan du som medlem engagera dig med kunskaper och förslag till alternativa lös-

ningar. Det är viktigt att ställa krav på att den nya organisationen uppfyller krav på till exempel arbetsorganisationens funktion utifrån sådant som beslutsnivåer, arbetsbelastning och resursfördelning. Det är viktigt att det genomförs en seriös riskanalys utifrån Arbetsmiljöverkets föreskrift AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete. Allt som oftast tar riskanalysen sikte på den förändringsprocess som genomförs istället för riskerna som kan uppstå i den nya organisationen

Först när arbetsgivaren fastställt den nya organisationen kan man bemanna. Innan dess är det oklart vilka befattningar som finns och vilken kompetens som krävs. Hur bemanningen ska genomföras kan arbetsgivare och fackliga organisationer i vissa fall komma överens om redan i inledningskedet, men observera då att det då handlar om hur och inte vem som ska placeras var och vem som inte får plats.

Som alltid när övertalighet uppstår ska det gällande regelverket, till exempel turordningsregler och omställningsavtal, tillämpas. Du som medlem i Sveriges Psykologförbund har möjlighet att genom det lokala facket påverka innan arbetsgivaren fattar beslut om exempelvis organisationsförändringen, men arbetsgivaren fattar beslutet.

Vad gäller din egen plats i den nya organisationen, blir rådet att följa processen och vänta med att träffa överenskommelser innan du vet hur den kommer att se ut.

LENA BUSCK
Ombudsman

KALENDARIUM

Maj

Seniopsykologerna.
Årsmöte, studiedag 9-10
Seniorer, norra. Litterär salong 15
Seniorer, västra. Föreläsning 21
Seniorer, södra. Vårutflykt 21

Seniorer, norra. Studiebesök 22
Seniorer, östra. Studiebesök 22

Juni

Seniorer, norra. Utflykt 3

På gång i Psykologförbundet

Psykologer för mödrahälsovård och barnhälsovård Nationell konferens 17-19 september 2014

”Det är bredden som är spetsen”

– variationen i mödra- och barnhälsovårdspsykologens arbete
Universitetssjukhuset Örebro, huvudentrén (M-huset),
Wilandersalen

Onsdag 17 september 2014

10.30–12.30 Registrering och lunchsmörgås

12.30–13.30 Konferensens öppnande

13.30–14.45 ”Behandling av förlösningsrädsla – vad vet vi från forskningsstudier?” av Katri Neiminen, överläkare Kvinnokliniken Vrinnevisjukhuset, Norrköping.

14.45–15.30 Kaffepaus

15.30–17.00 ”Studier kring internetbehandling och förlösningsrädsla” av Gerhard Andersson, professor i klinisk psykologi, Linköpings univ.

Torsdag 18 september 2014

8.00–10.30 Årsmöte yrkesföreningen Psykologer för mödrahälsovård och barnhälsovård

10.30–12.30 ”Små barn som mår dåligt. DC:0-3 som ett redskap för bedömning och planering av hjälpinsatser till barn under fyra år och deras familjer” av Pia Risholm Mothander, docent, psykolog och psykoterapeut, Stockholms univ.

12.30–13.45 Lunch

13.45–15.15 ”Våld mellan föräldrar – Vad säger forskningen om hur vanligt det är och hur det påverkar barns utveckling?” av Anders Broberg, psykolog, psykoterapeut och professor i klinisk psykologi, Göteborgs universitet.

15.15–15.45 Kaffepaus

15.45–16.30 ”Andra tankar om föräldraskap” av Jenny Wählander.

19.00 Festmiddag på Club 700

Fredag 19 september 2014

9.00–10.00 ”Hur kan vi hjälpa fler? Betydelsen av struktur, checklistor och instrument som stöd” av Henrik Andershed, professor i psykologi och docent i kriminologi, Örebro universitet.

10.00–10.30 ”Bedömning, stöd och behandling avseende samspelet i spädbarnsfamiljen på universell, selektiv och indikerad nivå” av Anna Lannér-Swensson, psykolog och psykoterapeut.

10.30–11.15 Kaffepaus

11.15–12.30 ”Misstänkt för barnmisshandel – reflektioner om ’orosan-målningar’ och ’Trygghetscirkeln (Circle of Security – Parenting) – ett bra verktyg för BHV-psykologer?” Erfarenheter från BHV i Västerås – dialog med BHV-psykologer. Kerstin Neander, fil. dr och socionom.

12.30–13.15 Avslutning och lunchsmörgås att ta med

Reservation för ändringar, se www.mbhv-psykologerna.com/

Kostnad: 3 300 kronor (obs! föreningen är ideellt arbetande och som sådan ej momspliktig). Reducerad avgift med 400 kr för medlemmar vid betald medlemsavgift senast den 30 juni.

Studentpris: 800 kr (begr. antal platser).

Pensionärspris: 1 500 kr (begr. antal platser). I konferensavgiften ingår lunch/motsvarande, kaffe/motsvarande alla dagar samt festmiddag. Logi ingår ej. Näraliggande inkvarteringsalternativ för egen bokning, se hemsidan.

Anmälan: Senast 30 juni 2014, anmälan efter detta datum debiteras med 400 kronor.

Obs! Anmälan är bindande och giltig först när fakturerat belopp finns föreningen tillhanda.

Vid förhinder återbetalas hela avgiften fram till fyra veckor före konferensen, halva avgiften till och med en vecka före, därefter ingen återbetalning.

Anmäl: www.mbhv-psykologerna.com eller per post till: Psykologer för MHV och BHV, c/o B. Toomingas, Gullvivebacken 3, 135 54 Tyresö, tel: 0730-774 561 eller: b.toomingas@telia.com

Ytterligare info: Åsa Krantz, tel: 070-422 34 94, asa.krantz@orebroll.se eller Birgitta Toomingas, se ovan.

SENIORPSYKOLOGERNA

Seniorer, norra:

Vad: Musikalisk och litterär salong i hemmiljö, värdar är Alf Gabrielsson och Hans Åberg.

Tid: mån 15 maj, kl 15.00.

Vad: Guidat studiebesök på Medicinhistoriska museet (bredvid Psykiatrihistoriska museet) på Ulleråker, Uppsala.

Genomförs tillsammans med östra regionen. Gemensam lunch före.

Tid: tors 22 maj, kl 14.00.

Vad: Kombinerad seglings- och vandringstur i Mälardalen och dess omgivning.

Tid: tis 3 juni, kl 10.00–16.00.

För alla tre tillfällena ovan: information och föransökan till Hans Åberg, tel: 073-183 0365 eller hans@hansaberg.se

Seniorer, västra:

Vad: Besök på Konstepidemini (f.d. Bup-kliniken). Gerty Fredriksson och andra berättar

minnen från Bup, Berit Jonsvik och Maria Olofsson visar runt och berättar om Konstepidemin i dag.

Tid: ons 21 maj, kl 14.00.

Plats: Konstepidemin är skyltad från Linnéplatsen.

Seniorer, södra:

Vad: Vårutflykt till Sofiero slott och park.

Tid: ons 21 maj, kl 11.00–15.00.

Plats: Vi samlas vid ingången till slottsparken kl. 11.00 för att njuta av rhododendronblomningen och en gemensam lunch.

Seniorer, östra:

Vad: Utflykt till Uppsala och Medicinhistoriska museet, inklusive Psykiatrihistoriska museet, på Ulleråker.

Tid: tors 22 maj, kl. 11.11, avresa från Stockholm central.

Anmälan till: Agneta Z-Molin tel: 08-753 04 38, eller agnetaz@hotmail.com eller till Hans Åberg (se ovan under norra regionen).

Seniorpsykologernas studiedag och årsmöte Göteborg 9-10 maj 2014

Fredag 9 maj

Plats: Psykologiska institutionen, Haraldsg 1, lokal F8.

10.00 Samling, registrering, kaffe.

10.30 Föreningens ordförande Brita Tiber och psykologiska institutionens prefekt Anders Biel hälsar välkommen.

10.45 Isabel Nellde, psykolog, presenterar examensarbetet: *Mötet mellan ansvar och begränsningar – etisk stress hos primärvårdspsykologer.*

11.30 Lisa Rudolfsson presenterar sin forskning: *Självvård för den som varit utsatt för sexuella övergrepp.*

12.15 Sofia Berne, presenterar sin avhandling om utseenderelaterad nätmobbning.

13.00 Lunch

14.15 Birgitta Rydén presenterar Mödra- och barnhälsovårdspsykologernas jubileumsskrift.

15.00 Kerstin Twedmark, informerar från Psykologförbundet.

16.00 Årsmöte

19.00 Gemensam middag.

Lördag 10 maj

Besök på Botaniska trädgården i Göteborg och på ”Grön Rehab” enligt två alternativ:
1) Åke Högberg möter upp vid Sahlgrenska sjukhusets huvudingång kl. 9.00 och leder en promenad genom Vitsippsdalen till Grön Rehab eller
2) Möt 9-gruppen utanför Grön Rehab, kl 10.00. Promenera därifrån till Botaniska Trädgårdens huvudentré via bron över Dag Hammarsköldsleden och sedan söderut längs Carl Skottsbergsgatan.

Anmälan till: Gerty Fredriksson, tel: 042-20 17 21 eller via mejl: gerty.fredriksson@comhem.se

Ange i anmälan: 1) studiedagen, 2) årsmöte, 3) middag (fisk, kött eller vegetariskt), 4) Intresse för aktivitet under lördagen, alt.1 eller 2.

Vi önskar din anmälan senast 30 april 2014.

Specialistrådet: Nyheter i Specialistordningen för psykologer

Administrationn av specialistutbildningen har nu övertagits av en utbildningsavdelning vid Sveriges Psykologförbunds kansli. Här kommer det senaste från Specialistrådet.

Blivande specialister: Alla frågor som gäller din specialistutbildning besvaras härnäst av utbildningsavdelningen på förbundets kansli. Använd i första hand e-post med adressen specialist@psykologforbundet.se

I ansökan till specialistutbildningen ska följande handlingar ingå:

- 1 Ansökningsblankett med val av område (finns på hemsidan).
- 2 Förteckning över genomgångna kurser som du vill återöpa (blankett finns på hemsidan).
- 3 Vidimerade kopior på kursintyg/examination på redovisade kurser.

4 Validering av handledning (gäller för handledning som är avslutad eller är pågående). (Blankett finns på hemsidan.)

5 Arbetsgivarintyg i original, eller intyg avseende verksamhet som psykolog, som är aktuellt för det område inom vilket du vill bli specialist.

Ansökningar om antagning behandlas löpande och du får besked via e-post att du är antagen.

Observera också att kongressen beslutade att Specialistkollegium härnäst ska vara obligatoriskt för alla blivande specialister. De gamla reglerna om tillgodoräknande av viss handledning i

stället för kollegium gäller endast de som antagits till utbildning före 1 juni 2014, och endast om handledningen eller motsvarande är pågående eller avslutad vid detta datum. Som tidigare gäller förstås också att handledaren i dessa fall måste intyga att handledningen innehållit etiska frågor och andra professionsfrågor (se blankett på hemsidan).

Kursanordnare: Kursanordnare som önskar få kurser prövade för ackreditering som specialistkurser för psykologer ska härnäst vända sig till utbildningsavdelningen på kansliet, som kommer att granska sådana ansökningar löpande.

Använd i första hand e-post: specialist@psykologforbundet.se.

Specialistrådet

NYA SPECIALISTER

Klinisk psykologi:

PETRA LARSSON. *Tonåringars upplevelser av att leva med ett syskon som har ADHD.*

JONAS STÅLHEIM. *Substance use patterns in persons with Psychosis.*

ANNE ANDERZON. *Förlängd exponeringsterapi vid PTSD En effektivitetsstudie vid PTSD-mottagningen i Borås.*

KRISTINA BERGERGÅRD. *Upplevd anknytning och psykisk hälsa hos ungdomar – en icke klinisk grupp och en klinisk grupp.*

NICLAS ALMÉN. *Recovery management – a pilot study with a Single-subject Experimental Design.*

HANS LUNDGREN. *Håller KBT-baserad insomni-behandling via internet? – En ettårs uppföljning.*

MARIE GRENNER. *Självkänsla hos ungdomar. En studie av självskattningsformuläret – Så här är jag.*

CELIA YOUNG. *KBT och internetbaserad vägledad självhjälp mot insomni inom primärvården.*

ALEXANDRA ARNBERG. *CBT for Children with Depressive*

Symptoms – A Meta-Analysis.

ANNA LÖFGREN. *Avslappningsträning med fingertemperatur – biofeedback och terapeutstöd via internet hos personer med hypertoni.*

GABRIELLE HOLMSTRÖM. *Föräldraträning via internet – Hjälp till självhjälp för föräldrar till barn med normbrytande beteenden.*

TERHI GOFFHÉ. *Kognitiv psykoterapi med självmordsnära patienter.*

CECILIA CROONA OLDE. *Psykologen i rollen som handledare.*

Visste du att...

...alla specialistarbeten som är godkända av Specialistrådet finns på webben: psykologforbundet.se/Specialistarbete

Neuropsykologi:

ÅSE RUTHSTRÖM. *Visuell perception hos barn med autism.*

MARIETTE GRATTBECK. *Neurofeedback – ett behandlingsalternativ vid ADHD.*

Arbets- och organisationspsykologi:

ROBERT LUNDMARK. *Aktivt korrigering ledarskap och dess relation till olyckor på högrisk-arbetsplatser.*

”Efterlängtd handbok om MI”

Det har hänt mycket inom området motiverande samtal (på engelska: motivational interviewing – MI) under de senaste åren.

Det märks bland annat på en allt mer accelererande forskning om metoden, samt på förra årets utgivning av den tredje upplagan av den amerikanska textboken om MI, av metodens upphovspersoner, psykologerna William Miller och Stephen Rollnick. Åke Farbrings nu uppdaterade handbok om MI är därför en efterlängtd bok. Farbring betraktas som en av de ledande företrädarna i Sverige för MI.

Lyckas då Farbring motsvara förväntningarna? Ja, till stor del. Det är på många sätt en unik bok om MI. Först något om författarens mål: Den vill vara ett komplett paket för studenter och praktiker, men även vara en guide för en kort intervention utifrån MI om sex samtal. Författaren vill också uppmärksamma läsaren på vikten av att det finns en genomtänkt strategi för hur MI ska implementeras och integreras i en verksamhet. Att Farbring lyfter fram detta är en styrka med boken.

Det är hyggligt lätt att förstå MI, påpekar Farbring, men metoden är betydligt svårare att använda. Detta illustreras i boken i kapitlet ”System för att underlätta inlärning av MI”, som är en hisnande och angelägen läsning. Under åren 2001-2003 deltog nära 2 500 anställda inom kriminalvården i en tre dagar lång grundkurs i MI. Kriminalvårdarna uppskattade metoden, deras feedback till kursledningen var ”nästan undantagslöst mycket positiv”. Men Brottsförebyggande rådets utvärdering 2005 gjorde klart att utbildningen inte hade förändrat personalens sätt att samtala med klienterna! Farbrings budskap är tydligt: Utbildning i MI är

**HANDBOK I
MOTIVERANDE SAMTAL – MI**
Teori, praktik och implementering
Av Carl Åke Farbring
(Natur & Kultur, 2014).

inte tillräckligt. Systematisk handledning och uppmuntrande stöd från chefer krävs också.

MI har gjort ett segertåg i världen under det senaste decenniet. Inte minst i Sverige. Farbring har en intressant förklaring till detta. MI har mötts av en stor acceptans hos praktikerna. Metoden kännetecknas tydligt av humanism, skriver han, och klienter uppskattar sättet att bli samtalad med som MI innebär, och visar detta för praktikern.

Åke Farbring ger ytterligare en förklaring. MI relaterar till många teorier, men är inte någon direkt tillämpning av någon av dessa. Inom det internationella MI-nätverket har det därför kunnat rymmas praktiker från många olika psykoterapeutiska skolor. MI verkar dessutom vara så flexibelt att det är möjligt att den egna psykologiska skollningen får plats vid användningen av MI, oavsett vilken den är.

Vilka nyheter finns då i den senaste versionen av MI? Farbring lyfter fram som det viktigaste de fyra processer som kan ingå i ett MI-samtal, att: engagera, fokusera, framkalla och planera – och samtidigt känna medkänsla med klienten, att visa ”compassion”, som beskrivs som en nödvändig förutsättning för att kunna arbeta med MI.

Vidare lyfter han fram upptäckten att det klienter säger i ett samtal är direkt beteendepredicerande, utifrån studier av psykologvisten Paul Amrhein. Nu läggs tyngdpunkten i MI ännu mer på att framkalla det som kallas ”förändringsprat” från klienten. Om detta nya skriver Farbring mycket och intressant, och illustrerar med dialoger för ”hur det kan låta” i samtal. Men om det andra nya som han väcker läsarens intresse för, de fyra processerna och ”compassion” som en ”nödvändig

”Utbildning i MI är inte tillräckligt. Systematisk handledning och uppmuntrande stöd från chefer krävs också”

förutsättning” i MI-samtal, skriver han tyvärr för översiktligt och kort.

Vilka ska då läsa boken? Kanske inte studenter och praktiker utan kunskap om MI. Men för metodutvecklare och MI-praktiker som vill fördjupa sig i MI är boken ett fynd. Bland annat har den en gedigen genomgång av teorierna bakom MI, som inte finns att läsa i någon annan bok inom området. ●

LIRIA ORTIZ

Psykolog, psykoterapeut, lärare och handledare i psykoterapi och specialist i klinisk psykologi

Gunilla Guvå

I den andra delen av forskningsserien om psykologi och skola är det gruppsykologiska perspektivet i fokus. **Robert Thornberg, biträdande professor i pedagogik** vid Linköpings universitet, beskriver de sociala roller som uppstår vid mobbningsituationer och redogör för varför både individuella och kontextuella faktorer måste beaktas för att förstå mobbning.

Gästredaktören och psykologen

Gunilla Guvå lyfter i sin text fram bristen på forskning om det gruppsykologiska perspektivet i skolan, vilket riskerar att åsikter som saknar vetenskapligt stöd – exempelvis om klasstorlekens betydelse – lyfts fram i debatten.

En faktor som har vetenskapligt stöd är lärarens betydelse i klassrummet.

Både individuella och sociala faktorer bakom mobbning

Vid mobbning i skolmiljö finns det, förutom de som initierar mobbning och de mobbade, även andra elever som på olika sätt är inblandade. För att förstå mobbning behöver man beakta och analysera såväl individuella som sociala och kontextuella faktorer, skriver här biträdande professor Robert Thornberg i del två i gästforskningsserien.

Mobbning definieras vanligen som kränkande eller aggressivt beteende som upprepar sig över tid och riktar sig mot individer som har en lägre eller svagare position än utövarna. I många fall är det ett strategiskt beteende som hjälper mobbare att tillfredsställa sina behov av dominans och erhålla makt och social status [1]. Elever som kan identifieras som typiska och centrala gruppmedlemmar är oftare engagerade i mobbning än andra. De som mobbar andra är visserligen mindre omtyckta men har ofta hög social status, och elever med hög status löper mindre risk att själva bli mobbade. De som blir utsatta för mobbning är vanligtvis de som har minst vänner och lägst social status i klasserna.

För att förstå mobbning behöver man beakta och analysera såväl individuella som sociala och kontextuella faktorer. I skolkontexten kan mobbning bland annat associeras med konstituerande

av kamratgrupper, sociala normer, gruppträck, skapande av kohesion, makt, social hierarki, stigma, social kategorisering, skol- och klassklimat [1]. När mobbning äger rum i skolan är vanligtvis även andra elever närvarande och ser vad som händer. Utöver de som initierar mobbning och de som blir mobbade finns det med andra ord andra elever som på olika sätt är inblandade i mobbningen.

De olika sociala roller som uppstår i mobbningsituationer har kallats för *deltagarroller* [2]. De uppstår i det sociala samspelet och avgörs både av individernas egna dispositioner och av sociala förväntningar i gruppen. Mot bakgrund av denna forskning beskrivs sex deltagarroller där de fyra sista beskriver olika sätt att agera på om man blir vittne till mobbning:

- **Offren:** att bli utsatta för mobbning.
- **Mobbarna:** att aktivt initiera och leda mobbning.
- **Medhjälparna:** att ansluta sig till mobbare.
- **Förstärkare:** att uppmuntra och förstärka

► mobbningen genom att skratta och heja på mobbarna.

■ *Passiva vittnen*: att hålla sig undan och inte ta ställning för någon part.

■ *Försvararna*: att ingripa för att hjälpa den utsatte.

Vittnenas roll

Observationsstudier indikerar emellertid att elever som blir vittnen till mobbning sällan tar rollen som försvarare. Samtidigt har forskning visat att mobbning hänger samman med hur elever som ser mobbning beter sig. Mobbning är mer förekommande i skolmiljöer där elever som blir vittnen till mobbning i högre grad beter sig på sätt som uppmuntrar eller förstärker mobbningen medan mobbning är mindre förekommande i skolmiljöer

där elever som blir vittnen är mer benägna att säga ifrån och försvara offret [3]. Om elever dessutom upplever ett gruptryck att man

inte ska hjälpa den utsatte i mobbning så är också sannolikheten mindre att de faktiskt hjälper offret när de blir vittnen till mobbning.

Vilka normer om mobbning som är utbredda i klassen eller kamratgruppen sammanhänger med både förekomst av mobbning och hur elever agerar om de ser mobbning. Elever är mer engagerade i mobbning när det i gruppen finns en allmän norm som påbjuder mobbning.

I vilken utsträckning mobbning bortrationaliseras, rättfärdigas eller förminskas har också betydelse för hur elever som ser mobbning beter sig. Begreppet moraliskt disengagemang används för att referera till en uppsättning sociala och psykologiska processer genom vilka individer kan fjärma sig från humana handlingar och istället bete

sig inhumant utan att känna ånger, skuld eller självkländer [4]. Moraliskt disengagemang innefattar enligt den här studien en eller flera av följande mekanismer:

■ *Moraliskt rättfärdigande*: att en inhuman eller kränkande handling rättfärdigas genom att åberopa goda syften, mål eller intentioner (till exempel "det är rätt att frysa ut en person som skapar dålig stämning i gruppen").

■ *Förskönande omskrivningar*: att använda ord för att benämna ett negativt beteende på ett sätt så att beteendet låter mindre negativt eller mer positivt och respektabelt (till exempel "det är inte mobbning, vi 'skojar' ju bara med honom").

■ *Fördelaktig jämförelse*: att få en dålig handling att verka mindre dålig genom att jämföra den med en värre handling (till exempel "det är ju inte så farligt att retas lite med en person om man jämför med att misshandla en person").

■ *Ansvarsförskjutning*: att uppleva eller mena att man själv inte har något personligt ansvar för beteendets konsekvenser eftersom man enbart följer direktiv, påbud eller normer från en eller flera andra (till exempel "ja, men skyll inte på mig, det var ju han som sa att jag skulle göra så").

■ *Ansvarsdiffusion*: att närvaron eller delaktigheten av en grupp skymmer det personliga ansvaret eller späder ut det i gruppen (till exempel "det är väl inte mitt ansvar när det finns flera andra personer här som skulle kunna göra något åt saken", eller "man kan ju inte skylla på mig, vi är ju en hel grupp").

■ *Förvränga konsekvenserna*: att minimera, ignorera eller förvränga beteendets negativa eller illagörande effekter (till exempel "att bli retad är väl inte så farligt, lite får man väl tåla", eller "det är väl ingen som tar skada av det, det är ju bara ord").

■ *Dehumanisering*: att inte se eller erkänna personens mänskliga kvaliteter och lika värde utan att istället betrakta offret som en lägre stående

"Vittnen till mobbning tar sällan rollen som försvarare"

Brist på forskning om gruppsykologiska perspektiv

Det saknas nästan helt forskning om gruppens betydelse för hur enskilda känner sig, beter sig och fungerar såväl känslomässigt som kognitivt, när det gäller skolan. Fokus inom forskningen har på senare tid riktats mer mot den relation som eleven utvecklats i förhållande till läraren [7, 10,

11], vilket i och för sig är oerhört viktigt i sammanhanget, men som alltid handlar det inte om antingen eller, utan om både och! Med ett Vygotsky-perspektiv skulle man kanske till och med kunna se gruppen som "huvudet högre", och att den enskilde eleven i social interaktion med en grupp kan få till stånd den

utvecklingszon som ger förutsättningar för lärande av ny kunskap. Gruppen kan med detta synsätt ses som ett stöd för elevers lärande och inte som det vanligtvis anses vara, ett hinder för den enskilde elevens kunskapsutveckling.

Den psykolog som ska tillföra forskningsbaserad kunskap till skolan har

och mindre värd person. I ett antal studier har man exempelvis funnit att elever som utsätts stigmatiseras genom att stämpas eller konstrueras som udda, annorlunda eller avvikande.

■ *Att skylla på offret*: att tillskriva offret orsaken sitt eget lidande (till exempel ”ja, men hon får ju skylla sig själv...”; ”har man på sig sådana kläder är det ju ens eget fel om man blir mobbad”).

Betydelsen av moraliskt disengagemang

Moraliskt disengagemang är positivt associerat med såväl mobbning [5], som att bete sig som medhjälpare eller förstärkare i samband med att bli vittne till mobbning [6, 7]. I kontrast till detta återfinns vi oftare låg grad av moraliskt disengagemang hos elever som försöker hjälpa den utsatte men även hos elever som förblir passiva åskådare [7] om de känner skuld för att de ingenting gör [8].

I en svensk studie fann forskarna att bland mekanismerna för moraliskt disengagemang spelade låg grad av ansvarsdiffusion, dehumanisering och att skylla på offret störst roll när det gällde att ta rollen som försvarare i mobbningsituationer [9]. Både individuellt moraliskt disengagemang och utbredning av kollektivt moraliskt disengagemang i klassen associeras med mobbning [6]. Även om elever inte rättfärdigar eller bortrationaliserar den mobbning som de blir vittne till är det inte sä-

kert att de ingriper eftersom ett sådant beteende kan vara riskfyllt. Man kan vara rädd för att göra bort sig inför de andra eller att själv bli utsatt. I en svensk studie fann vi hos elever med låga nivåer av moraliskt disengagemang att det som skilde mellan att uppträda som passivt vittne och att försöka hjälpa den utsatte var graden av *självtyllit i den egna förmågan att kunna hjälpa mobboffer* [7]. En låg social status i klassen försvårar också möjligheterna för elever att ta rollen som försvarare. *Självtyllit* i att motverka mobbning kan man dock arbeta med på gruppnivå. *Den kollektiva tylliten* bland lärare och elever att tillsammans motverka mobbning är negativt associerat med mobbning [10].

I skolor och klassrum som kännetecknas av positiva, varma och stödande lärar-elevrelationer har mobbning dessutom visat sig vara mindre förekommande [1]. Att utveckla ett positivt, varmt och omtänksamt skol- och klassklimat där mobbning inte förstärks av hur andra närvarande elever reagerar utan istället motverkas genom att elever bemöter mobbning med socialt ogillande och återkommande tar parti för den utsatte bör utgöra en central del i det preventiva antimobbningsarbetet – i synnerhet om man betraktar beteendet som en funktion av kontexten. ●

ROBERT THORNBERG

Biträdande professor i pedagogik

REFERENSER

1. Thornberg R (2013). *Det sociala livet i skolan: Socialpsykologi för lärare* (2:a uppl.). Stockholm: Liber.
2. Salmivalli C (1999). Participant role approach to school bullying: Implications for interventions. *Journal of Adolescence*, 22, 453–459.
3. Salmivalli C, Voeten M & Poskiparta E (2011). Bystander matter: Associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40, 668–676.
4. Bandura A (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 193–209.
5. Gini G, Pozzoli T & Hymel, S (in press). Moral disengagement among children and youth: A meta-analytic review of links to aggressive behavior. *Aggressive Behavior*.
6. Pozzoli T, Gini G & Vieno A (2012). Individual and class moral disengagement in bullying among elementary school children. *Aggressive Behavior*, 38, 378–388.
7. Thornberg R & Jungert T (2013). Bystander behavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy. *Journal of Adolescence*, 36, 475–483.
8. Obermann M-L (2011). Moral disengagement among bystanders to school bullying. *Journal of School Violence*, 10, 239–257.
9. Thornberg R & Jungert T (2014). School bullying and the mechanisms of moral disengagement. *Aggressive Behavior*, 40, 99–108.
10. Barchia K & Bussey K (2011). Individual and collective social cognitive influences on peer aggression: Exploring the contribution of aggression efficacy, moral disengagement, and collective efficacy. *Aggressive Behavior*, 37, 107–120.

dock inte mycket till vetenskaplig grund att stå på när det gäller det grupp-psykologiska perspektivet, med risk för att hemfalla åt åsikter av olika slag gällande exempelvis klasstorleken som avgörande för hur grupper fungerar. Och antalet elever i en klass har också kommit att bli den stora frågan när det

gäller hur klasser fungerar, utan att vi egentligen vet om eller hur det påverkar gruppens dynamik eller klassrumsklimatet, som vi dock vet har betydelse för den enskilda elevens prestationer i skolan [7].

Enligt studien har klasstorleken liten betydelse medan de mest kraftfulla

faktorerna kan relateras till klimatet i klassrummet. Orsaken till avsaknad av forskning inom detta område kan vi bara spekulera i, men en anledning är säkert svårigheter att forska om komplexa fenomen som gruppers dynamik på ett mer vetenskapligt sätt.

Med hjälp av klassrumsobservatio-

ner har klassrummets dynamik studerats och visat att det sociala spel som förekommer mellan elever i en klass är en betydande del av det som händer i klassrummet och att det kan handla om såväl mer negativa processer, som i sin mest destruktiva form kommer till uttryck i form av mobbning av olika slag, som av processer med stort pedagogiskt värde när det handlar om elevers utbyte av kunskap [3].

”Klasstorlek saknade betydelse för hur mycket man lär sig”

Klasstorlek eller läroämne saknade betydelse för elevernas sociala utbyte av lektionerna eller hur mycket man lär sig på lektionerna [6]. I stället handlade det om lärarens arbetsformer, som i sin tur påverkade elevernas möjlighet att utbyta tankar kring det som avhandlats på lektionen. Eleverna tillgodojorde sig det läraren förmedlade bäst där de fått möjlighet att arbeta tillsammans med sina kamrater.

Samtidigt visar dessa studier att det gruppriktade arbetssättet minskat till förmån för mer individualiserade arbetsformer, som kommit att ersätta den traditionella klassundervisningen. Dessa individriktade arbetsformer har i sin tur tagit sig olika uttryck som läromedelsstyrda uppgifter i form av standardiserade fylla i-övningar, vilka

läraren ägnar sig åt att administrera i stället för att förmedla kunskap alternativt ”eget arbete”, som kräver mer av elevens eget ansvar för att planera – en utveckling från läraren och katedern till eleverna och deras bänkar.

Denna utveckling från klassundervisning till ett alltmer individualiserat arbetssätt innebär att läraren alltmer blir en administratör och att de som inte klarar av att hantera lärandet i denna form, antingen ”sitter och drömmar”, börjar vandra eller syssla med annat – med risk för ökande sociala klyftor [1, 5]. Genom minskning av så kallad klassundervisning har läraren förlorat som kunskapsförmedlare och möjligheterna till det ”kollektiva samtalet” minskat.

Läraren som gruppens ledare

I en forskningsöversikt [7] betonas betydelsen av klassrumsklimatet som en viktig påverkansfaktor för elevers lärande och kunskapsinhämtning. Ledarskapet i klassrummet anges också som en del i detta sammanhang. Ledarskapets betydelse för det sociala klimatet i en grupp har bland annat studerats av Kurt Lewin på 1950-talet, då intresset för grupppsykologisk forskning fick ett uppsving bland annat på grund av honom [6, 9].

I en av hans studier utsattes barn-

grupper för olika slags ledarskap som inte föga överraskande visade på stora skillnader i gruppklimatet mellan en så kallat demokratiskt styrd grupp och en så kallat auktoritärt styrd grupp. I den förstnämnda talade barnen om ”vi” och ”våra saker”, medan man i den sistnämnda pratade om ”jag” och ”mitt”, och där skapades även syndabockar. Lewin fick senare idén om en tredje ledarstil som han benämnde ”låt gå-ledarskap”, som var mer passiv och inte lade sig i, medan det demokratiska ledarskapet var mer aktivt [8, 9].

Lärarens betydelse för klimatet i undervisningssituationen har även kommit att betonas på senare tid av den amerikanske/israeliske psykologen Haim Ginott i hans bok *Teacher and Child* från 1972 [2] och nyligen även forskats på av Shane Harvey och Ivan Evans från Nya Zeeland.

De har i sina studier av erkänt duktiga lärare dragit slutsatsen att viktiga förmågor i detta sammanhang bland annat var förmågan att skapa tillitsfulla relationer till eleverna, vilket de beskriver i sin bok från 2012 *Warming the Emotional Climate of the Primary School Classroom* [2]. Ytterligare ett exempel är det interventionsprogram för lärare som forskare i USA (Jennings & Greenberg, 2011) utvecklat. CARE (Cultivating Awareness and Resilience in Education.) har även utvärderats med lovande resultat [2].●

GUNILLA GUVÅ

Psykolog och gästredaktör

REFERENSER

1. Carligen I (1994). *Från klassundervisning till "eget arbete"*. Praxis 2. 9-14.
2. Gislason B (2013). *Att skapa goda förutsättningar för utveckling och lärande i skolan genom att främja lärares känslomässiga och sociala kompetenser*. Pågående specialistarbete.
3. Granström K (2013). Tre aspekter på lärares ledarskap i klassrummet. Berg G, Sundh F & Wede C (red). *Lärare som ledare – i och utanför klassrummet*. Studentlitteratur.
4. Granström K (2004). Gruppprocesser och social interaktion i klassrummet. I *Forskning om grupper och sociala system*. Fog. Samlingsvolym 3. Institutionen för beteendevetenskap. Linköpings universitet.
5. Granström K (1998). Stora och små undervisningsgrupper. *Forskning om klasstorlekens betydelse för elevers och lärares arbetssituation*. Fog-rapport nr 37. Institutionen för beteendevetenskap. Linköpings universitet.
6. Granström K (1997). *Socialpsykologisk smågruppsforskning. I Sammanfogade texter om Grupper och Gruppprocesser*. Fograpport. Institutionen för pedagogik och psykologi. Linköping: Linköpings universitet.
7. Hattie J A (2008). *Visible learning*. London/New York: Routledge.
8. Lippitt R & White R (1943). The "social climate of children's groups. R G Baker, J S Kounin & H-F Wright (red). *Child Behavior and Development*. New York: McGraw-Hill.
9. Näslund J (1996). Kurt Lewins socialpsykologi och dynamisk grupppsykologi. En jämförelse och diskussion om ledarens betydelse för förändring av en gruppens arbete. Fograpport nr. 31. Institutionen för pedagogik och psykologi. Linköping: Linköpings universitet.
10. Pianta R C (1999). *Enhancing relationships between children and teachers*. Washington, DC:APA.
11. Skolverket *Inget slår en skicklig lärare*. Skolverket.

Forskning på småsyskon avslöjar tidiga tecken på autism

I en familj där ett barn fått diagnosen autismspektrumtillstånd (AST) är sannolikheten att yngre syskon också får AST-diagnos cirka 20 procent. I projekt Småsyskon, ett samarbete mellan Uppsala universitet och Karolinska institutet, följs småsyskon till barn med AST under tre år för att upptäcka tidiga tecken på autism. Psykolog [Emilia Thorup](#) beskriver här projektet.

Autismspektrumtillstånd (AST) kännetecknas av begränsningar på områdena för social interaktion och kommunikation, och av förekomsten av repetitiva och begränsade intressen (1). Diagnoskriterierna specificerar också att symtomen ska ha varit närvarande sedan tidig barndom. Det är i dag relativt ovanligt att AST-diagnoser sätts före treårså-

dern, och många får sin diagnos långt senare än så. Någon enhetlig förklaring till vad autism beror på finns ännu inte. Man vet att genetiken spelar en viktig roll, men exakt vilka mekanismer som är inblandade vet man lite om.

Barn utvecklas och lär sig i samspel med sin miljö. Genom att undersöka och interagera med de människor och föremål som finns i närheten ut-

➤ vecklar barn olika färdigheter och förmågor. Barn som senare får en AST-diagnos tros ha en genetisk predisposition som gör att de inte utvecklas och lär sig i samspel med miljön på samma sätt som andra barn. Tidig intervention skulle kunna ha potential att påverka det sätt på vilket barnen interagerar med sin omgivning, för att därigenom optimera utvecklingen och på sikt resultera i en mildare symtombild. Detta bekräftas av studier som visar att tidiga insatser riktade mot små barn med AST kan ge resultat (2). För att interventioner ska kunna påbörjas tidigt nog för att nå sin fulla potential krävs dock att barn med AST identifieras tidigare än vad som idag är möjligt, och av denna anledning är arbetet med att identifiera tidiga tecken på AST ett viktigt forskningsområde.

Begränsningar i tidigare forskning

Forskningen på tidiga markörer bedrevs tidigare främst med retrospektiva föräldraskattningar och genom analyser av privata filminspelningar av barn som senare fått en AST-diagnos. Sådana retrospektiva analysmetoder har uppenbara begränsningar. Man förlitar sig vid föräldraskattningarna till minnen som sannolikt påverkats av den senare utvecklingen, och de privata inspelningarna har oftast gjorts vid särskilda tillfällen och det är därför tveksamt i vilken utsträckning de fångat barnens typiska beteenden.

I dag vet man att den genetiska komponenten bakom autism är stark. Forskning visar att i en familj där ett barn fått en AST-diagnos är sannolik-

heten att nästa barn också får en AST-diagnos cirka 20 procent (3). Detta är att jämföra med en prevalens på cirka 1 procent i befolkningen i

sin helhet (4). Upptäckten av den förhöjda risken hos syskon till barn med AST har öppnat för en helt ny typ av studier av tidiga markörer. Den nya forskningen är prospektiv i stället för retrospektiv, och den fokuserar på små barn som har ett eller flera äldre syskon med AST.

Småsyskonen inkluderas redan som spädbarn i forskningen och får genomgå en rad undersökningar vid olika åldrar. Idén är att man börjar följa barnen redan innan de första tecknen på AST går att upptäcka. När barnen når en ålder av två eller tre år genomgår de en klinisk autismspektrumutredning. De som vid denna ålder uppfyller kriterierna för AST kan då jämföras med barn utan

AST med avseende på de tidigare undersökningarna. På så sätt är det möjligt att upptäcka markörer som varit närvarande långt innan barnen diagnosticerades. Småsyskonparadigmet har internationellt blivit en dominerande typ av forskning vad gäller tidiga tecken på autism.

Vad forskning med småsyskon visat hittills

Fokuseringen på småsyskon har lett till ny kunskap och nya teorier. Generellt tyder mycket på att det är svårt att under den allra tidigaste utvecklingen observera skillnader mellan barn som senare får AST-diagnos och andra barn. Sex månader gamla spädbarn med senare AST-diagnos intresserar sig liksom andra spädbarn särskilt mycket för ansikten, uppvisar sociala leenden och ger ögonkontakt (5). Någonstans kring den första födelsedagen börjar man hos många barn kunna se tecken på avvikande utveckling, och under det andra levnadsåret blir symtombilden allt tydligare.

Till exempel har det visats att barn med senare AST vid 12 månaders ålder inte pekar och visar saker i samma utsträckning som andra barn (6). Barn som senare får AST-diagnos använder också färre gester och är mindre benägna att initiera *joint attention* (delad uppmärksamhet), vilket typiskt utvecklade barn börjar göra strax före ett års ålder (7). Det har också visats att barn i ettårsåldern med senare AST imiterar andra människor i mindre utsträckning än andra barn (8). Detta har sannolikt en negativ påverkan på den fortsatta utvecklingen då imitation är en viktig källa till inläring och färdighetsutveckling hos små barn. I ettårsåldern är barn med senare AST-diagnos också något mindre benägna att lyssna till sitt namn än barn med typisk utveckling (9).

Barn som senare får AST-diagnos har ofta en försenad språkutveckling, både expressivt och förståelsemässigt (10). Forskning visar att en del av dessa barn redan i ettårsåldern förstår färre fraser (enligt föräldrars skattningar) än andra barn. Liksom på flera andra områden blir avvikelserna sedan allt tydligare under det andra levnadsåret.

Uppmärksamhet är ett annat område där forskning funnit en annorlunda utveckling hos barn som senare får AST-diagnos. Dessa barn tycks generellt ha svårare att skifta uppmärksamhet mellan olika stimuli (11), vilket kan leda till svårigheter att uppmärksamma socialt relevanta stimuli och en benägenhet att fastna vid mindre relevanta objekt (till exempel att titta på en samtalspartners kläder i stället för ansikte). En studie (12) fann avvikelser i uppmärksamheten redan hos sex må-

”Den genetiska komponenten bakom autism är stark”

nader gamla barn med senare AST. Dessa barn var mindre intresserade av att titta på en social filmsekvens än vad barn med typisk utveckling var. Annorlunda utveckling har också rapporterats avseende motorik, sensorik och temperament (13). Nyare metoder som eyetracking och hjärnavbildning gör det möjligt att uppmärksamma skillnader som är svåra att upptäcka med observation. Till exempel har man sett avvikelser i hjärnans struktur redan hos sex månader gamla spädbarn med senare AST-diagnos (14).

Viktigt att komma ihåg är att utvecklingen inte ser likadan ut för alla barn som får AST-diagnos. Forskning på småsyskon har identifierat flera olika utvecklingsbanor (15). Till exempel har man sett att medan en del barn uppvisar tidiga försejningar och avvikelser, präglas andra av en till en början typisk utveckling som senare stannar av eller går tillbaka. Många forskare anser idag att autism inte är *ett* tillstånd, utan flera (16). Det är därför inte osannolikt att det kan finnas flera olika bakomliggande faktorer, som ger upphov till olika symtombilder och uttryck.

Projekt Småsyskon

Projekt Småsyskon, ett samarbete mellan Center of Neurodevelopmental Disorders at Karolinska Institutet (KIND) och Barn- och Babylab vid Uppsala universitet, är det första nordiska projektet att följa småsyskon med hög risk för AST. Projektet är del av ett europeiskt samarbete och har stöd från bland annat EU och Vetenskapsrådet. Målet för projektet är bland annat att kunna vara med och bidra till utvecklingen av nya metoder för tidig diagnostisering och intervention.

I projektet följs småsyskon till barn med AST vid fem tillfällen under de första tre levnadsåren. Den första träffen äger rum då småsyskonet är fem månader gammalt, och följs av träffar vid 10, 14, 18 och 24 månader. När barnet fyllt tre görs en grundlig diagnostisk utredning för att ta reda på om diagnoskriterierna för AST uppfylls. Träffarna äger rum på Uppsala Barn- och Babylab och vid KIND i Stockholm. Vid varje träff utförs en mängd undersökningar och experiment. Då tidigare forskning visat att de tidigaste tecknen på autism inte nödvändigtvis syns i barnets beteende används en mängd olika typer av mått. Bland annat har tidigare forskning med EEG (elektroencefalografi) visat tecken på annorlunda hjärnaktivitet i respons till ögonkontakt redan hos 6 till 10 månader gamla spädbarn med senare AST-diagnos (17). I Projekt Småsyskon används

EEG vid femmånadersbesöket för att undersöka barnens hjärnaktivitet medan de ser en film där en person framför kända barnvisor och rim. Barnen genomgår vid detta tillfälle också en undersökning med magnetkamera under naturlig sömn. Syftet med detta är att undersöka om hjärnans aktivitet och struktur skiljer sig åt mellan barn som senare får AST-diagnos och andra barn.

Vid de senare undersökningstillfällena används bland annat en teknik som kallas eyetracking eller ögonrörelsemätning. Barnets hornhinna belyses med en infraröd ljuskälla, vilket ger upphov till en spegling i pupillen med hjälp av vilken man kan spela in barnets ögonrörelser. Samtidigt spelar en annan kamera in barnets beteende. Ögonrörelsemätning är en mycket välanvänd teknik, både inom spädbarnsforskning generellt och inom autismsforskning. Med tekniken kan man bland annat jämföra hur länge barn tittar på olika typer av stimuli, för att därigenom dra slutsatser om preferens och intresse.

I Projekt Småsyskon ingår flera experiment som bygger på traditionell ögonrörelsemätning. Bland annat undersöks om barn med senare AST är mindre intresserade av biologisk rörelse (visar mindre preferens för att titta på ljuspunkter som rör sig med ett mänskligt rörelsemönster), vilket tidigare studier föreslagit (18,19). Förutom klassisk eyetracking, där barnet ser på film medan ögonrörelserna spelas in, används också en ny typ av ögonrörelsemätning som sker "live" då barnet i stället tittar på en dockteater.

Syftet med detta är att undersöka hur väl barnet följer experimentledarens blick till de olika handdockorna. Det är ett kliniskt välkänt faktum att barn med autism har svårigheter att följa andra människors blickriktning, vilket bland annat kan påverka språkinläringen (20). Dock har studier med småsyskon visat att barn som senare får AST-diagnos faktiskt *kan* följa blick (21), åtminstone då detta mäts med traditionell eyetracking där barnen får se en film med en person som tittar i olika riktningar. Syftet med att använda "live" eyetracking är därför att skapa en kommunikativ situation med så hög ekologisk validitet som möjligt, för att undersöka hur barnen följer en verklig persons blick.

Motoriken ett viktigt forskningsområde

Inom autismsforskning har fokus traditionellt legat på de sociala och kommunikativa svårigheterna, snarare än på motorik. Hos äldre barn och vuxna med AST har man dock funnit motoriska

”Föräldrar uppskattar att barnens utveckling följs av experter”

➤ avvikelser av olika slag (22). I Projekt Småsyskon inkluderas undersökningar av såväl fin- som grovmotorik. Bland annat används ett system som kallas motion capture. Även detta bygger på en infraröd teknik, där små markörer med reflekterande yta placeras på olika kroppsdelar. Markörerna reflekterar det infraröda ljuset, vilket möjliggör en mycket exakt analys av barnets rörelsemönster.

På så sätt kan man till exempel undersöka om barn med senare AST uppvisar ett ”ryckigare” rörelsemönster än andra barn. I projektet undersöks också ifall barn som senare får AST-diagnos skiljer sig från andra barn vad gäller planering och utförande av rörelser, vilket forskning på äldre individer föreslagit (22,23).

Förutom experimentella metoder som eye-tracking och motion capture ingår en rad kliniska bedömningar. Vid varje träff ingår en grundlig utvecklingsbedömning. Även de diagnostiska instrument som vanligtvis används vid autismspektrumutredningar ingår. Föräldrarna får i samband med varje besök fylla i ett antal formulär där barnets beteende och utveckling skattas. Målet är att få en bred bild av barnets fungerande och att kartlägga olika utvecklingsbanor.

I Projekt Småsyskon deltar familjer från hela landet. De flesta tar kontakt med oss efter att ha sett våra annonser eller efter att ha uppmärksammat hemsidan (www.smasyskon.se). Vi samarbetar också med ett antal habiliteringar som tipsar familjer om projektet. Flera av de deltagande familjerna har sökt sig till projektet efter att ha pratat med någon annan familj som deltar. Då enbart

en liten andel av de barn som ingår kommer att få AST-diagnos krävs ett stort urval, och målet är att inkludera minst 150 småsyskon i studien.

Projektet har nu pågått i två år och hittills ingår ett sextotal familjer. Rekryteringen av nya deltagare sker fortlöpande. Responsen från de familjer som deltar har varit positiv. Många föräldrar uppskattar att barnens utveckling följs av experter på området. På etiska grunder har vi som arbetar i projektet beslutat att vara öppna inför föräldrarnas med vad de kliniska testerna visar. Om avvikande utveckling upptäcks hos något barn kan projektets medarbetare bistå föräldrarna med råd och rekommendationer kring att ta relevanta vårdkontakter.

Under våren 2014 kommer arbetet med att analysera data från tiomånadersbesöket att sätta igång. I detta första skede kommer resultaten från de barn som har ett äldre syskon med AST att jämföras med resultaten från en grupp barn som inte har det. Även om vi ännu inte vet vilka barn som kommer att få AST-diagnos kan en sådan jämförelse ge indikationer på vilka gruppskillnader som eventuellt finns.

Om några år kommer majoriteten av barnen i studien att ha fyllt tre år, och de som fått diagnos kan då jämföras med de övriga. Förhoppningsvis kommer vi då att kunna presentera resultat som kan bidra till arbetet mot såväl tidigare diagnosticering som insatser. ●

EMILIA THORUP

Psykolog och doktorand vid Barn- och Babyllabbet, Uppsala universitet

Fullständig referenslista finns på www.psykologtidningen.se

REFERENSER

DSM-5, APA, 2013.

Rogers S J & Vismara L A (2008). Evidence-based comprehensive treatments for early autism. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 37(1), 8-38.

Ozonoff S, Young, G S, Carter, A et al. (2011). Recurrence risk for autism spectrum disorders: A baby siblings research consortium study. *Pediatrics*, 128(3), e488-e495.

Baird G, Simonoff E, Pickles A et al. (2006). Prevalence of disorders of the autism spectrum in a population

cohort of children in South Thames: the Special Needs and Autism Project (SNAP). *The Lancet*, 368(9531), 210-215.

Ozonoff S, Losif A M, Baguio F et al. (2010). A Prospective Study of the Emergence of Early Behavioral Signs of Autism. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49(3), 256-266.e252.

Rozga A, Hutman T, Young G S et al. (2011). Behavioral profiles of affected and unaffected siblings of children with autism: Contribution of measures of

mother-infant interaction and nonverbal communication. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(3), 287-301.

Landa R J, Holman K C & Garrett-Mayer E (2007). Social and communication development in toddlers with early and later diagnosis of autism spectrum disorders. *Archives of General Psychiatry*, 64(7), 853-864.

Young G S, Rogers S J, Hutman T et al. (2011). Imitation from 12 to 24 months in autism and typical development: A longitudinal rasch analysis. *Develop-*

mental Psychology, 47(6), 1565-1578.

Nadig A S, Ozonoff S, Young G S et al. (2007). A prospective study of response to name in infants at risk for autism. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161(4), 378-383.

Mitchell S, Brian J, Zwaigenbaum L, et al. (2006). Early language and communication development of infants later diagnosed with autism spectrum disorder. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 27(2 SUPPL. 2), S69-S78.

DEBATT

Väck debatt eller reagera på andra inlägg!

Mejla: redaktionen@psykologtidningen.se

Malin Holm:

"Det är rektorerna som har ansvaret för elever med AST!"

För femte året hölls nyligen konferensen "Fokus på autism" i Stockholm. Forskning, habilitering och psykiatri deltog aktivt som arrangörer och föredragshållare. Men rektorer från grundskolan, som borde varit där, lös med sin frånvaro.

För enligt nya skollagen är det rektorerna som har ansvaret för och makten över skolgången för barn med autismspektrumtillstånd (AST). De måste ha 1) kunskap om vad AST innebär, 2) kunskap om vilket stöd som behövs och 3) modet och viljan att vika resurser till det stödet.

Nästan allt stöd ska finansieras med skolpengen och de kan inte längre ens få

extra resurser för barn som har omfattande behov av särskilt stöd, om behoven finns "i undervisningssituationen". Det sista grundas på en dom i Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) från 2012 som närmast felciterar

lagens förarbeten (där talas om den "vanliga undervisningen", vilket torde vara något annat).

Jag har ett barn med autism. Vid tiden för skolstart hade vi krigat oss till resurs-

förskola och genomgått utredning, men diagnos är ingen garanti för adekvat stöd. Skolan envisades med att förskoleklass är "skolförberedande" och att skolan är "inkluderande" och att mitt barn skulle börja i vanlig ➤

Debattinlägg på webben

Kritik mot beskrivning av psykologins roll i "Quickutredningen"

Journalisten Dan Josefsson, författare till boken *Mannen som slutade ljuga*, är kritisk till psykologiprofessor Sven Å Christiansons beskrivning

av sin egen och psykologins roll för domarna mot Sture Bergwall (tidigare Thomas Quick), i intervjun i *Psykologtidningen* nr 3 2014.

Josefsson hävdar att Christianson "talar mot bättre vetande" och ger i en debattartikel på *psykologtidningen.se* en rad exempel på vad

Josefsson anser talar emot Christiansons beskrivning.

Kritiken gäller bland annat vad Christianson säger om "bortträngning" och "återgestaltningsteorin", och huruvida han lyckats hålla isär skuldfrågan i sina olika roller under Quickutredningen.

Sven Å Christianson vidhåller i en replik det han hävdade i intervjun i *Psykologtidningen*, och beskriver det han menar skiljer "bortträngda minnen" från "avsiktligt avvärjande av minnen".

Christianson lyfter även fram skillnaden mellan det han själv vittnade om i ➤

➤ klass. Efter ett sorgligt år fick vi veta att vi nu kunde välja att söka till en resursskola, och så kom vi till en utmärkt skola för barn inom spektrumet. Vid skolstarten 2013 fick dock nya regler och HFD:s dom fullt genomslag och nu raseras grunden för resursskolorna, liksom för de små AST-grupperna i skolan.

AST är ett närmast exploderande forskningsområde. Kunskaper har på kort tid mångfaldigats, missuppfattningar rätas ut och

psykiatrisk, de tillhör LSS första personkrets, men behandling sker i familjen och skolan. Eller borde ske.

I skolpolitiken härskar idéer om "inkludering", med målet att alla ska undervisas tillsammans i normalklass. Rektorer saknar kunskap och prioriterar budget. Skollagens skrivning om att det är behov och inte diagnoser som ska styra det särskilda stödet tolkas dessutom ofta som att diagnoser inte spelar någon roll, och inkluderingsivrare

"Vårt yrkeskunnande måste vara med och forma skolpolitiken"

stora resurser läggs också på utredning. Trots det har man misslyckats med att få kunnandet att genomsyra planeringen runt barnen. Ingenstans blir glappet mellan kommun och landsting så stort som för barn med autism.

Diagnosen är (neuro)

hävdar att "autism uppstår i klassrummet". Resurser saknas och alla delegerar till någon annan. Raskt hamnar ansvaret på föräldrar att kriga och slutligen anmäla till Skolinspektionen – som faktiskt inte heller kan något om autism. Samtidigt förloras värdefull tid.

Var ska de tidiga interventionerna ske? Varannan vecka på Bup dit kön är milslång?

Jag önskar att neuropsykologer går steget längre än att bara ställa diagnoser. Ett närmande behövs till skolan och helst ett samordnade med åtgärdsprogram vilket kan skapa synergier och öka den ömsesidiga respekten.

Med ett barnperspektiv på AST skulle vi öka samverkan mellan myndigheter i stället för att knuffa runt barnen mellan oss i en just nu snabbt nedåtgående spiral.

Vårt yrkeskunnande som psykologer och aktuell forskning måste vara med och forma skolpolitiken.

Vi måste kräva ett förtydligande av "omfattande behov av särskilt stöd" i lagen som gör HFD-omen ogiltig, men också aktivt erbjuda vårt stöd i en tekniskt svår fråga. Annars är utredningsresurserna bortkastade – och förtroendet för vår profession riskerar att urholkas.

MALIN HOLM
Psykolog

LISA – ETT LIV
Av Lars Wiklund
(Författarens Bokmaskin, 2013)

"Detta är en bok om en kvinna som tar sitt liv vid 37 års ålder. Det är också en bok om en liten flicka som hade fullt sjå att klara av skolan, som inte fick vara med de andra flickorna, och som tydde sig till yngre barn. En bok om en naiv tonåring med sviktande självkänsla, som hungrade efter kärleksfulla relationer men där en oförmåga att förstå sociala sammanhang skapade oöverstigliga hinder för att inkluderas."

Så skriver psykiatern Susanne Bejerot i förordet till boken *Lisa – ett liv*, av Lars Wiklund, författare till boken och pappa till Lisa, som efter år av psykiskt lidande tog sitt liv då hon var inskriven på en sluten psykiatrisk klinik. Bättre kunskap om autism hade kanske räddat Lisa, och skonat henne och hennes familj från stort lidande.

Med boken vill Lars Wiklund visa psykiatrins oförmåga att förstå och behandla en patient som Lisa, men den ger också utrymme för självvrannsakan och förlåtelse. Här finns en önskan att öka förståelsen för alla som inte passar in samt att få igång en diskussion om hur vården bättre kan bemöta och behandla patienter som Lisa. Boken ger också underlag till en diskussion om hur vården bör kommunicera med anhöriga.

"Lisa – ett liv borde ingå i utbildningen av alla personal-kategorier", skriver författaren Åsa Moberg i en krönika i *Dagens Samhälle* (2/2014). Boken ges ut på eget förlag och kan beställas av författaren via mejl: larwik@telia.com ●

"Mekanisk sammanvägning har högre validitet"

➤ domstol, och de slutsatser som domstolen drog och formulerade i domskälen. Han återkommer till att det var en samlad bevisvärdering som fällde Bergwall, där Bergwalls erkännanden och vittnesmål om detaljer som bara en gärningsman kunde känna till spelade en avgörande roll.

■ **En metaanalys visar** att en mekanisk sammanvägning har högre prediktiv validitet än en klinisk, vid personlighetsbedömningar. Om man inte tror att det stämmer behöver man visa var felen i forskningen finns, det räcker inte att bara bortse från den, påpekar Maria Åkerlund,

Sara Henrysson och Anders Sjöberg i sitt avslutande debattinlägg om testning och personlighetsbedömningar.

Läs alla debatt-
inlägg på
[www.psykolog-
tidningen.se](http://www.psykolog-
tidningen.se)

I nästa nr **Psykolog** tidningen

● **Exklusiv intervju med Otto Kernberg**

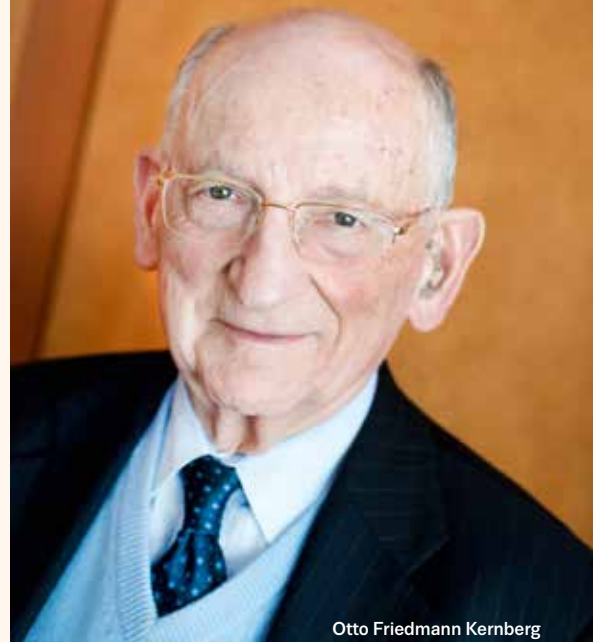
Otto Friedmann Kernberg, 85-årig professor i psykiatri vid Cornell-universitetet i New York och kanske mest känd för sin teori om borderline personlighetsorganisation, har varit i Sverige och föreläst. *Psykologtidningen* träffade honom för en intervju.

● **Möt skaparna av psykodynamiskt.nu**

Bloggen psykodynamiskt.nu, som sprider evidensbaserad forskning och nyheter om det psykodynamiska fältet, startades av psykolog-studenterna Karin Lindqvist och Jakob Mechler för tre år sedan. I dag har bloggen över tusen besökare i veckan.

● **Gästforskningsserien "Psykologi & skola" del 3**

I sista delen skriver psykolog Eva Tideman om bland annat språkets betydelse för att förebygga beteendeproblem hos elever i skolan.

Otto Friedmann Kernberg

Nr 5 utkommer **3 juni**

Här hittar du alla som arbetar inom Sveriges Psykologförbund

Serviceområden:

■ **Förhandlingar/arbetsrätt**
08-567 06 400

■ **Professionsjuridik**
08-567 06 400

■ **Profession**
08-567 06 400

■ **Information**
08-567 06 400

■ **Organisation, administration**
Ansökan om medlemskap, 08-567 06 430
Medlemsregister, 08-567 06 430
Medlemsförsäkringar, 08-567 06 407
Organisation, stadgefrågor m m,
08-567 06 407

■ **Psykologföretagarna**
08-567 06 460

Kansli

■ **Postadress:** Box 3287, 103 65
Stockholm

■ **Besöksadress:** Vasagatan 48

■ **Telefon:** 08-567 06 400
Växeln öppen: 8.30–12 och 13–17
(fred – 16.30)

■ **E-post:**
post@psykologforbundet.se

■ **E-post till personal:**
fornamn.efternamn@psykologforbundet.se

■ **Fax:** 08-567 06 499.

■ **Psykologförbundets hemsida:**
www.psykologforbundet.se

■ **Plusgiro:** 373267-4
Bankgiro: 767-2066

■ **Direktnummer till personalen:**
Susanne Bertman, 08-567 06 413,
mobil 070-96 76 413,
press- och informationsansvarig.

Carl Johan Brunnerbäck, 08-567 06 454,
assistent.

Lena Busck, 08-567 06 414, ombudsman.

Berit Emilsson, 08-567 06 404, assistent.

Carl-Axel Holmberg, 08-567 06 414,
tjänstledig.

Maria Lindhe, 08-567 06 477, professions-
ansvarig.

Thomas Lindgren, rektor specialistutbild-
ning.

Peter Lundgren, 0706-94 27 28, webb-
redaktör.

Emily Storm, 08-567 06 406, ansvarig för
Psykologiguiden.

Nikki Vagnér, 08-567 06 412, chefsjurist.

Jenny Wahlbäck, 08-567 06 405, ombuds-
man.

Kristina Wallin, 08-567 06 475, assistent.

Linda Solberg, tjänstledig.

Emily Storm, 08-567 06 406, ansvarig för
Psykologiguiden.

Nikki Vagnér, 08-567 06 412, chefsjurist.

Jenny Wahlbäck, 08-567 06 405, ombuds-
man.

Kristina Wallin, 08-567 06 475, assistent.

Förbundsstyrelsen

■ **E-post till förbundsstyrelsen:**
fornamn.efternamn@psykolog.net

Anders Wahlberg, ordförande,
anders.wahlberg@psykologforbundet.se,
08-567 06 401, 0709-67 64 01.

Kerstin Twedmark, 1:e vice ordförande,
kerstin.twedmark@telia.com,
0708-55 48 87

Ulrika Sharifi, 2:e vice ordförande
ulrika.sharifi@liv.se, 0730-98 22 20.

Thomas Drost, thomas.drost@psykolog.net,
0737-02 47 70

Björn Hedquist, bjorn@hedquist@
kbtinstitutet.se, 08-644 91 80.

Patrik Holmberg, holmberg.patrik@gmail.
com, 0737-39 26 23.

Martina Holmbom, martina.holmbom@
jll.se, 0660-511 75.

Kristina Pollack, pollack.kristina@
gmail.com, 08-767 82 29.

Magnus Rydén, magnus.ryden@
arbetsformedlingen.se, 0703-95 55 69.

Anna Sandell, anna.sandell@stenungsund.
se, 030-420 119.

Sara Renström, sara.renstrom@hotmail.com,
0737-20 46 46 studerandedamot.

Per Fallén, falleniusper@gmail.com,
0739-82 16 61 studerandedamot.

Förhandlingsansvariga

www.psykologforbundet.se/
facklig information

Etikrådet

Kristina Taylor, ordförande, 0760-08 86 53.

Ann-Christine Cederquist, vice ordförande,
0706-24 63 53.

Birgitta Johansson Niemelä, 018-611 42 84.

Seppo-Matti Salonen, 031-747 89 63.

Anita Wäster, 010-487 07 21.

Bo Hejlskov Elvén, 040-12 51 13.

Specialistrådet

Observera att alla frågor om specialistut-
bildningen numera hanteras av rektor och
handläggare på kansliet, e-post: specialist@
psykologforbundet.se.

Håkan Nyman, ordförande
Klinisk psykologi/neuropsykologi
hakan.nyman@neuropsykologi.com

Ingela Palmér
Pedagogisk psykologi
ingela.palmer@live.se

Mats Leffler
Klinisk psykologi/psykologisk behandling
mats.leffler@gmail.com

Carl Åborg
Arbets- o Organisationspsykologi
carl.aborg@psyk.uu.se

Studeranderådet

Johanna Olsson, delat ordförandeskap.

Annie Whittam, delat ordförandeskap.

Vetenskapliga rådet

Lennart Melin, ordförande,
lennart.melin@psyk.uu.se

IHPU – psykologiutbildarna AB

Box 3287, 103 65 Stockholm.
E-post: ihpu@psykologforbundet.se
VD: Örjan Salling, 0709-67 64 41

Henrik Johansson, 08-567 06 409,
utbildningsledare.

Berit Emilsson, 08-567 06 404, assistent.

Psykologföretagarna

Box 3287, 103 65 Stockholm
psykologforetagarna@
psykologforbundet.se, 08-567 06 460
Hemsida: www.psykologforetagarna.se

STP – stiftelsen för tillämpad psykologi

Box 3287, 103 65 Stockholm
Eva Bergvall, 0707-61 20 26,
eva.bergvall@stadshuset.goteborg.se

